

Kritična in tovariška neposrednost

Kritična in tovariška neposrednost, čeprav se ljudem včasih dozdeva groba, je med komunisti veliko boljša kot uglajena diplomacija, glede katere človek nikoli ne ve, kaj skriva za njo. Če kritike in ostre besede nastajajo, so po navadi simptom teže kakega problema ali pa resnosti in globine določenega konflikta.

E. Kardelj — Komunist — 3. X. 1969

Donosno sojenje

Sojenje v sporih zaradi plačevanja terjatev je v zadnjem času postalo eno od najdonosnejših del pri nas. Dohodek republik in občin od sodnih taks se je v času med 1965 in 1968 zvišal za približno 2,8 krat. Samo v času od januarja do julija letos so s sodnimi taksami izkupil 240 milijonov dinarjev (v dvanajstih mesecih 1968 leta 370 milijonov).

Ekonomika politika — 6. X. 1969

Hude posledice napačnega tolmačenja

Z deklariranjem popolne neomejene pravice do svobodne delitve — smo pravzaprav negirali svojstvo družbene lastnine in jo začeli spreminjati v nekakšno privatno kolektivno lastnino delavcev, ki so trenutno zaposleni v podjetju. Ker pa v bistvu to ni njihova lastnina, ampak je »tuja« lastnina, ima to seveda svojo posledico — neracionalno razpolaganje in gospodarjenje. To je moralo pripeljati do konfliktov in periodičnih kriz, ki pa s jih lotevamo z rutinskimi in prakticističnim reševanjem — raznih »ekscesov«.

Gospodarski vestnik — 3. X. 1969

Veliko jih potuje v tujino

V osmih letošnjih mesecih je nad devet milijonov in sedemsto tisoč Jugoslovancev potovalo v tujino. Po podatkih zveznega sekretariata za notranje zadeve je 7,1 milijona jugoslovanskih državljanov v času od 1. januarja do 1. septembra potovalo v tujino, a v malem obsejnim prometu je 2,6 milijona naših bilo začasno zunaj jugoslovanskih meja.

Borba — 4. X. 1969

Dolžniki carinarnice

Carinarnica na Jesenicah ima opraviti tudi s tistimi našimi državljanji, ki legalno prinašajo razne predmete čez mejo iz tujine, a ne morejo takoj plačati carine. Zato ostanejo dolžni, a mnogi tudi pozabijo na svoj dolg.

Stalnih dolžnikov ima carinarnica na Jesenicah okoli 4000. Vsako leto znaša ta dolg 150 do 200 milijonov starih dinarjev. Potniki so nedisciplinirani, ko gre za dolg carini, ki ga je treba plačati v osmih dneh po uvozu ocarinjenega predmeta. Te ljudi je največkrat zelo težko najti, ker stanujejo v več krajih in imajo tudi več potnih listov, zato se nadalje potujejo v tujino, čeprav je dobro znano zakaj potujejo.

Politika ekspres — 3. X. 1969

Pozabili so na svoj dolg

Po nepopolnih podatkih republiškega sklada za posojila, kakih 8000 študentov, ki so v letih 1961 do 1967 prejeli kredite, se ni začelo vračati izposojenega denarja. Vsota, ki jo dolgujejo ni majhna — saj znaša 45 milijonov dinarjev ali 60 odstotkov od skupno porabljenih sredstev za posojila študentom SR Srbije.

Politika — 8. X. 1969

Zarišče nelikvidnosti

Glavna zarišča nelikvidnosti so po mnenju predsedstva hrvaških sindikatov v neizoblikovanosti in slabosti sistema, ki še vedno omogoča: — nepokrito investiranje — samo v minulem letu so znašale nepokrite investicije v tej republiki 14 milijard Sdin;

— protireformno delitev dohodka med gospodarstvom in družbo; — neselektivno kreditno politiko bank;

— destimulativni devizni in zunanjetrgovinski režim.

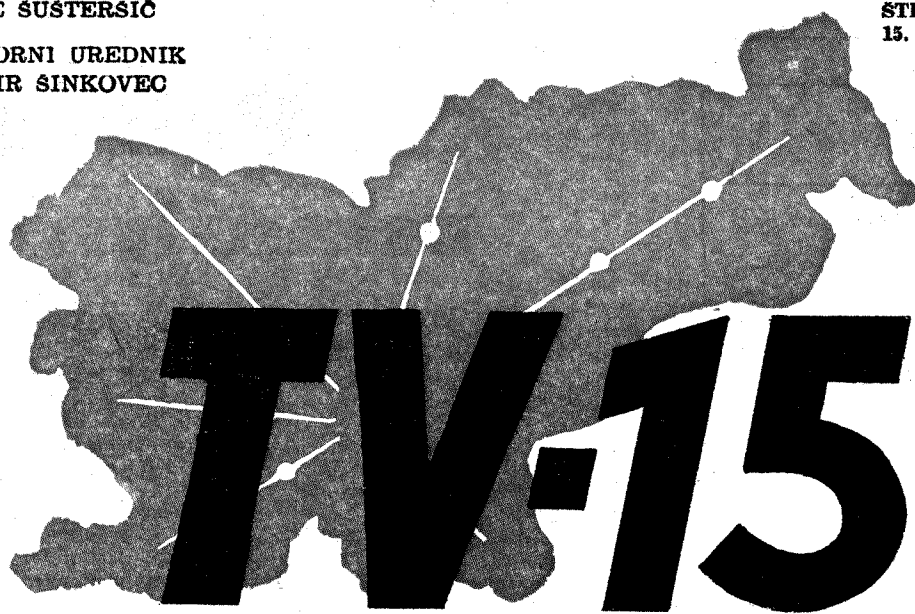
Odprava teh slabosti pa je tudi bistvo zahtev predsedstva hrvaških sindikatov.

Delavska enotnost — 4. X. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SÜSTERSIC

ODGOVORNI UREDNIK
ORTOMIR ŠINKOVEC

LETO VII
ŠTEV.: 41
15. X. 1969



GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Pozdrav VI. kongresu borcev NOV Jugoslavije

V Ohridu so se danes zbrali delegati borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije. Prišli so na kongres svoje zveze, ki je šesti po vrsti.

Ce se ozremo nazaj, smo lahko ponosni na prehojeno pot Zveze združenj borcev NOV. Nikdar ni bila namreč ta zveza veteranska ali ozko stanovska organizacija, saj kaj takega ne bi bilo v skladu s cilji, za katere so se bojevali njeni pripadniki. Zveza borcev oziroma Zveza združenj borcev je imela vsekoli družbenopolitično obelježje, v katerem je plodnostno uresničevala svoje poslanstvo. Njen poglavitni smoter je bil ohranitev revolucionarnih tradicij, ki dajejo pečat najslavnejšemu obdobju zgodovine jugoslovanskih narodov, ohranitev duha požrtvovalnosti, poguma, poštenja in nesebične ljubezni do domovine in socializma ter prenašanje teh vrlin na mlada pokolenja. Ohranitev in razvijanje tradicij NOV ter naloge na področju narodnoobrambnih priprav so bile vedno na prvem mestu programov naše zveze. In nedvomno bo tako tudi v prihodnje. Naša revolucionarna prihodnost namreč lahko temelji le na naši revolucionarni preteklosti oziroma na njenih zdravih, nespodkopanih temeljih.

Nedvomno bo v tem duhu potekel tudi kongres v Ohridu. Nedvomno bo ta kongres še razločnejše poudaril in nakazal smernice v tem okviru. Prav tako pa pričakujemo, da bo nakazal jasne smernice in stališča za izpolnitev borčevske in invalidske zakonodaje, oziroma za ureditev socialno-ekonomskih vprašanj udeležencev NOV.

Zato pozdravljamo šesti kongres in mu želimo obilo uspeha!

F. Š.



Makedonska brigada »Goce Delčev« koraka skozi osvobojeno Skopje (13. november 1944)

Makedonija je slavila dan vstaje

V jeseni 1941 so na poziv KP Makedonije iz dveh čet — prva je delovala na Karadaku, druga pa na Kozjaku — sestavili kumanovski odred. Razen tega so delovali že enote Skopskega in Prilepskega odreda. S skupno akcijo so 11. oktobra 1941 napadli bolgarsko policijsko postajo v Prilepu. In prav prvi strelji v Prilepu so oznanili vstajo makedonskega naroda; vstajo, ki je rodila bogate sadove: nacionalno in socialno osvoboditev, socialistično republiko Makedonijo v bratski skupnosti svobodnih in enakopravnih narodov Jugoslavije. Z vstajo in bojem proti nemškimi, bolgarskim in italijanskim zavojevalcem, se je začelo novo obdobje za zatirano in že stoletja tlačeno ljudstvo ob Vardarju in Marici.

Natanko leto dni po zlomu Italije je položila orožje tudi Bolgarija. Makedonske narodnoosvobodilne enote so izkoristile priložnost in razorožile precejšen del bolgarskih okupatorskih čet. Z zaplenjenim orožjem pa so, kakor leto dni prej v Sloveniji in v Dalmaciji, oborožili nove partizane, ki so množično prihajali v osvobodilno vojsko. Nastajale so vedno nove in vedno večje partizanske enote. Prva makedonsko-kosovska brigada je bila ustanovljena na 15. novembra 1943 v Germani v Egejski Makedoniji. V njenih vrstah je bila tudi slovenska četa, kar potrjuje naš skupni bratski boj. Četa je štela 45 fantov, od katerih jih je 18 dalo življenje za osvoboditev Makedonije. V oktobru leta 1944 pa je bilo na ozemlju Makedonije že kakih 70 tisoč oboroženih mož, ki so naperili orožje proti nemški vojski, ki se je umikala iz Grčije.

To so bili hudi in krvavi časi, vendar za makedonskih sedem divizij in tri korpuse vseskozi zmagovati. Makedonski borci so se zavedali, da prav s tem bojem in z velikimi žrtvami prvič v zgodovini ustvarjajo samostojno demokratično republiko.

Položaj, ki je nastal po kapitulaciji Bolgarije, je bil za makedonske enote narodnoosvobodilnega boja ugoden. V boju s premočnim sovražnikom jim je prišla na pomoč novoustanovljena bol-

garska domovinska fronta. Skupaj z njo so 13. novembra 1944 osvobodili Skopje, glavno mesto Makedonije. Pet dni pozneje, to je 18. novembra, je bila osvobodjena že vsa Makedonija. Nemci so se

umaknili razbitih glav, 42. in 48. makedonska divizija pa sta vse do dokončne osvoboditve domovine sodelovali v bojih od sremskega bojišča pa prav do severnih meja Jugoslavije.

Tako se je za makedonski ljudstvo sklenila temna doba turškega suženjstva ter narodnostnega in socialnega življenja v stari Jugoslaviji, ko jim je bila lastna zemlja, »prekleta zemlja pečalbarska«... Danes pa je Makedonija dežela plodovitega razvoja; dežela, ki se je iz pečalbarstva povzpela na zavirljivo raven sodobnega gospodarstva in tudi kulture.

Č. Š.

Zvišali bodo osebne in družinske invalidnine

Zvezni svet za zdravstvo in socialno politiko je na svoji seji sklenil predlagati zveznemu izvršnemu svetu, naj bi v zakon o vojaških vojnih invalidih do konca tega leta sprejeli ustrezne spremembe, s katerimi bi omogočili, da bi se precej povečale osebne in družinski invalidnine in da bi se zboljšal materialni položaj tistih družin padlih borcev, ki si po sedanjih predpisih niso mogle pridobiti invalidskih pravic.

Člani zveznega sveta namreč predlagajo, naj bi osebne invalidnine zvišali linearno za 23 odstotkov, naj bi se družinske invalidnine zvišale od sedanjih 12 na 100 dinarjev na mesec, vsak souživalec družinske invalidnine pa naj bi namesto sedanjih 2 dinarjev v prihodnje prejemal 50 dinarjev na mesec. Zahtevali so tudi, naj bi že zdaj poskrbeli, da bo zvezni proračun za prihodnje leto določil sredstva za izplačilo teh poviškov, tako da bi jih lahko upravičenci prejeli od januarja prihodnjega leta. O teh povišanjih bo, če se bo z njimi strinjal zvezni izvršni svet, dokončno sklepala zvezna skupščina.

Zvezni svet za zdravstvo nadalje predlaga, naj bi s spremembami zakona o vojaških vojnih invalidih omogočili vdovam padlih in umrlih borcev, da si pridobijo pravico do družinske pokojnine ne glede na starost, zdravstveno stanje in na to, ali imajo otroke. Pravico do družinske pokojnine bi bilo treba razširiti oziroma jo zagotoviti tudi tistim staršem padlega borca, katerega člani ožje družine že uživajo takšno pravico.



Dogodki tedna

Na osmi redni plenarni seji CK ZK Slovenije so bili kot osrednja točka dnevnega reda aktualni idejnopolični in družbenoekonomski problemi. Uvodno poročilo je prebral predsednik CK ZKS Franc Popit. CK je že na seji v začetku julija sklenil, da bo pripravil sejo konference ZKS, na kateri bi obravnavali idejnopolični položaj v Sloveniji. Tedaj so izbrali tudi komisijo, ki naj pripravi osnutek resolucije za sejo konference. Na osmi seji CK pa naj bi dodali nekatere elemente za resolucijo, o kateri naj bi se razvila javna razprava med članstvom še pred konferenco. CK naj bi odobril tudi sklepe o aktualnih vprašanjih preobrazbe ZKS, idejnopoličnem usposabljanju komunistov ter sklepe o informiranju in komuniciranju v ZKS, ki sta jih pripravili posebni komisiji na podlagi razprav na prejšnji seji CK.

V Ljubljani je bil posvetovalni sestanek predstavnikov zveznega izvršnega sveta in predsednikov republiških in pokrajinskih izvršnih svetov. Razpravljali so o nekaterih vprašanjih v zvezi z določitvijo posebnega režima za tako imenovani državni kapital. O ugotovitvah tega sestanka bo razpravljali zvezni izvršni svet na prihodnji seji in določil stališča, ki jih bo predlagal skupščini.

Izvršni biro predsedstva ZKJ je obravnaval aktualna vprašanja družbenega položaja, informativne dejavnosti in sredstva javnega obveščanja. O tem je razpravljala s stališča v skladu s potrebami nadaljnjega razvoja našega družbeno-političnega sistema. Izvršni biro je med drugim sprejel predlog sklepov o tem, kako uresničiti javnost dela predsedstva in njegovih organov.

Predsednik republike Josip Broz Tito je govoril na sklepni slovesnosti ob 50. obletnici KPI, SKOJ in revolucionarnih sindikatov v Zagrebu. Na Trgu republike, ki si je nadel praznično podobo, se je na velikem zborovanju zbrala predvsem mladina iz vseh strani Jugoslavije, pa tudi prebivalstvo iz glavnega hrvaškega mesta in njegove okolice.

Italijanski zunanji minister Aldo Moro je priporočil vladam v Evropi in na drugih kontinentih, naj uporabljajo novi in bolj humani sistem mednarodnih odnosov, takšen, kakršen se je razvil v odnosih med Italijo, Jugoslavijo in Avstrijo, ki naj bo vsem za zgled. Aldo Moro je to priporočal v govoru, ki ga je imel v splošni debati na zasedanju generalne skupščine OZN.

Ob 20-letnici Nemške demokratične republike je bila v Berlinu slovesna seja osrednjih političnih forumov in organov oblasti. Slovesnosti se je udeležilo tudi več kot 100 tujih državnih in partijskih delegacij. Prvi sekretar CK enotne nemške socialistične stranke in predsednik državnega sveta Ulbricht je na seji prebral poročilo o 20-letnem razvoju NDR in o politični ter gospodarski usmeritvi države. Slovesnosti se je udeležila tudi jugoslovanska delegacija. Predsednik republike Josip Broz Tito pa je poslal Walterju Ulbrichtu naslednjo brzojavko: »Ob nacionalnem prazniku NDR iskreno čestitam vam, tovariš predsednik, centralnemu komiteju enotne socialistične stranke in prijateljskemu ljudstvu v imenu jugoslovanskih narodov, predsedstva ZKJ in v svojem imenu z najboljšimi željami za nadaljnje uspehe vaše države pri izgradnji socializma, za nadaljnjo utrditev sodelovanja med državama in za vašo osebno srečo.«

Po nedavno objavljenih podatkih je imela Sovjetska zveza prvega januarja letos 238,9 milijona prebivalcev ali za 2,2 milijona več kot prvega januarja lani. V deželi ima šest mest več kot milijon prebivalcev. Moskva ima 6.642.000, Leningrad 3.498.000 prebivalcev. Nedavno je presegel število milijon prebivalcev tudi Sverdlovsk.

V Stockholmu se je končal 24. kongres švedske socialnodemokratske stranke, na katerem so bile potrjene politične zasnove za naslednjih deset let. Izvoljen je bil tudi nov predsednik stranke, to je 42-letni Olof Palme, ker se je 68-letni Tage Erlander umaknil iz političnega življenja. Novemu predsedniku je tudi poverjena sestava nove švedske vlade. Kongres je zasedal pod geslom »okrepiti enotnost«, kar pomeni praktično ukrepati, da bi se zmanjšale sedanje razlike v švedski družbi, demokratiziral sistem študija in da bi se vpelele nekatere oblike samoupravljanja v podjetjih. Na kongresu so potrdili dosedanj zunanje politično usmeritev, ki temelji na nevtralnosti, vendar se hkrati prizadeva za popuščanje napetosti, proti delitvi sveta na interesne sfere, za spoštovanje suverenosti drugih ter večjo pomoč državam v razvoju.

V skladu z načrtom za urjenje združenih oboroženih sil držav varšavskega pakta na ozemlju Poljske, Češkoslovaške, NDR in zahodnih delih ZSSR, so se začeli manevri poveljstev armad teh držav. Človek bi rekel, da je nekoliko preveč rožljanja z orožjem.

V sovjetski prestolnici se mudi na uradnem obisku francoski zunanji minister Maurice Schumann. Po odstopu generala de Gaulleja je Schumann prvi član nove francoske vlade, ki je prišel na uradni obisk v Moskvo. Trdijo, da se s tem obiskom potrjuje tradicionalno prijateljstvo ter da se načerja cela vrsta uradnih stikov med Francijo in Sovjetsko zvezo. Pariški list »Mond« je v zvezi s tem objavil, da bo predsednik francoske republike Georges Pompidou v začetku prihodnjega leta uradno obiskal SZ.

Verjetno se bo že v tem mesecu začel v Pekingu sovjetsko-kitajski sestanek na ravni namestnikov zunanjih ministrov. Razpravljali bodo o mejnih vprašanjih, najbrž pa bodo načeli še nekatera druga vprašanja, ki sta se jih dotaknila premiera Kosigin in Ču En Laj med pekinjskim srečanjem. Iz moskovskih krogov se je zvedelo, da bo sovjetsko delegacijo pri teh pogovorih vodil namestnik zunanjega ministra Vasilij Kuznjecov. Le-ta slovi kot spreten diplomat, ki je v preteklosti že zastopal interese svoje dežele v zapletenih položajih.

Papež Pavel VI. je Izraelu obljubil, da bo osebno sodeloval pri iskanju miru na Bliznjem vzhodu. Papež je izraelskemu zunanjemu ministru Abi Ebanu pojasnil stališče Vatikana do razmer na Bliznjem vzhodu, še posebej do usode beguncev, svetih krajev in raznih versko etničnih skupnosti v Palestini. Papež je poudaril, da je treba spoštovati verske in državljanske pravice ljudi, ki živijo na tem delu sveta. Aba Eban je prvi član izraelske vlade, ki ga je sprejel poglavar rimskokatoliške cerkve.

Predstavniki republikanske stranke v predstavniskem domu ZDA so odobrili vietnamsko politiko predsednika Nixona. Na zaprti konferenci parlamentarne skupine republikancev so sprejeli resolucijo, s katero izražajo podporo politiki predsednika Nixona v Vietnamu in na pariških pogovorih.

Ob otvoritvi novega mostu čez Dravo sta se srečala predsednik Avstrije Franz Jonas in predsednik naše republike Josip Broz Tito. Z obeh strani je bilo poudarjeno, da ta most ne pomeni le kot simbol sodelovanja in prijateljstva med obmejnima Radgonama, temveč tudi med obema državama.

V Sovjetski zvezi so izstrelili vesoljski ladji Sojuz 6 in Sojuz 7, izstrelili pa bodo tudi Sojuz 8, kar pomeni prvi korak k izgraditvi orbitalne vesoljske postaje. Sojuz 6 krmari podpolkovnik Georgij Šonin, drugi član posadke pa je inženir Valerij Kubasov. Vesoljski ladji Sojuz 7 pa poveljuje 41-letni podpolkovnik Anatolij V. Filipčenko, z njim letita 34-letni letalski inženir Vladimir N. Volkov in 35-letni inženir raziskovalec Viktor V. Gorbatko.

Prisega mladih vojakov

Mesto, ki je bilo cilj našega obiska, je preživelo nedeljo 5. oktobra v prazničnem vzdušju. Že v zgodnjih dopoldanskih urah je odmeval po ulicah strumen korak vojakov polka, ki nosi ime in nadaljuje borbena tradicija 2. slovenske narodnoosvobodilne brigade Ljuba Serčerja. Ta brigada je bila ustanovljena prav na ta dan pred 27 leti. Zato je bila ob tej obletnici svečana zaprisega mladih vojakov, ki služijo kadrovske rok pod zastavami Serčerjevega polka.

Ob 10. uri so bile enote polka že postrojene na trgu pred tribuno, okrašeno z zelenjem in zastavami. Na začetku svečanosti so bili deležni iskrenega pozdrava vsi gostje, še posebno pa general Jože Ožbolt, Vinko Sumrada-Radoš in Dušan Gorkič kot dva izmed preživelih komisarjev 2. SNOUB Ljuba Serčerja, sekretar SNOUB te brigade Rudi Furlan in njen najstarejši (po letih) preživel bореc Jože Andolšek ter predsedniki občinskih skupščin Ajdovščina, Nova Gorica, Idrija in Sežana. Takoj nato so prišla brhka dekleta z rdečimi nageljni v

naročjih; šla so od vrste do vrste in pripenjala vojakom nageljne na prsi.

Po zaprisegi je spregovoril mladim vojakom general Jože Ožbolt. Njegove besede so zveneale kakor jeklo in močno povzdignile svečanost teh trenutkov. Vsem zbranim so priklile v spomin slavno preteklost Serčerjeve brigade in živo predočile mladim pripadnikom JLA njihove dolžnosti ki pomenijo nadaljevanje revolucionarnih, borbениh tradicij. V Ožboltovem govoru je bilo čutiti močan poudarek zlasti na bratstvu in enotnosti, ki je najsvetejša pridobitev jugoslovanskih narodov, in na stalni pripravljenosti na obrambo naših meja, naše neodvisnosti. Močno je poudaril tudi eno najpomembnejših prvin v tradicijah NOB — tovarištvo. Vsi, ki so strokovno usposobljeni — je dejal — naj pomagajo manj izobraženim in neizobraženim da bodo čimprej dosegli znanje, ki jim je potrebno. Skratka, Ožboltov govor je bil tak, da ga nihče izmed poslušalcev ne bo zlepa pozabil.

Za njim je spregovoril predsed-

nik občinske skupščine Ajdovščine Martin Greif-Rudi. Iz njegovih besed je izžarevala toplota, s katero so prebivalci teh krajev sprejemali borce NOV in ki je danes namenjena njim, pripadnikom naše JLA. Naj se mladi vojaki zavedajo, je dejal, da bodo v primeru, če bo treba braniti domovino, vsi prebivalci teh krajev z njimi!

V imenu preživelih borcev Serčerjeve brigade pa je pozdravil vojake tovariš Vinko Sumrada-Radoš, ki je na kratko orisal najslavnejša poglavja iz zgodovine te brigade, iz katere je izšlo 18 narodnih herojev; večina izmed letih je padla med NOB, živih je samo še pet.

Sledil je kulturni program, v katerem so nastopili pevski zbor »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine ter recitatorji iz tamkajšnje gimnazije in iz vrst vojakov.

Dan, ko so svečano prisegli, bo mladim vojakom polka Ljuba Serčerja prav gotovo ostal v neizbrisnem spominu.

F. Š.

Osemnajsta obletnica napada na Lož

V občini Cerknica praznujejo 19. oktobra svoj občinski praznik, spomin na 19. oktober 1941. leta, ko so partizani napadli Lož in uničili italijansko postojanko. V počastitev praznika bo slavnostna seja skupščine občine Cerknica, odprli bodo cesto Loška dolina — Loški potok, ki bo oba kraja zblížala za 12 km, in če bo uspeši izbrati izvajalca del, bodo položili temeljni kamen za novo osnovno šolo v Starem trgu. Poleg tega bodo odprli popolnoma prenovljen oziroma asfaltiran Trg padlih borcev na Rakeku, svečane proslave pa bodo tudi po vseh osnovnih šolah v občini.

Da bi obudili spomin na napad na Lož, smo zaprosili prvoborce spomeničarja Toneta Prevca, da nam skuša opisati ta dogodek.

V nedeljo, 19. oktobra 1941. leta, je bil lep sončen dan. Ljudje so hiteli v naravo, nekateri po opravkih, nekateri pa k Sv. Ani. Ljudje so se sprehajali in uživali v jesenskem soncu. Italijanska vojska je bila razporejena na treh mestih. Stab je bil v občinski hiši, kjer je zdaj muzej »Ljudske revolucije«. Vojaki so bili nastanjeni v gasilskem domu, v Mlakarčevih hlevih pa so imeli konje.

Napad so partizani dobro pripravili. Presenetilo jih je samo to, da Italijani ob nedeljah niso imeli večerje ob 17. uri, ampak pol ure pozneje. Partizani so računali, da bodo Italijane presenetili postrojene pred delitvijo večerje. Tako sta namreč Italijane videla Serčer in Smeli prejšnjega dne. Kljub tej spremembi je partizanski napad lepo uspel. Pobili in zajeli ter ranili so več Italijanov, med njimi tudi njihovega komandanta. Zaplenili so večje število pušk in večjo količino municije. Ujete Italijane so odpeljali s seboj, vendar so jih kasneje izpustili, ker je zapadlo precej snega. Napad je bil silovit in je trajal 40 minut. Italijani so bili zelo presenečeni, vendar so kljub temu imeli partizani tri mrtve in dva težko ranjena.

Kmalu po napadu so Italijani dobili pomoč iz Starega trga, ki pa jo je partizanska zaseda odbila. Kasneje je prišla pomoč še z Blok, iz Cerknice in z Rakeka. Ko je vojaštvo prišlo v Lož, partizanov že ni bilo več. Ti so se takrat že pomikali proti Knežji njivi z ujetimi Italijani in ranjenici. Te so skrili na Knežji njivi pri Mlakarjevih. Kasneje pa so se zdravili pri Zigmundu v Vrhniki.

Po umiku partizanov iz Loža so se Italijani začeli znašati nad civilnim prebivalstvom. Redek je bil Ložan, ki tega dne ni bil aretiran ali pa je ostal brez »bunka«. Italijani so pobrali vse ljudi, ki so jih dobili zunanaj. Tako so zaprli ljudi, ki so šli v jutranjih urah v hleve krmit živino. Nekateri od zaprtih so kasneje odpeljali v Logatec in Ljubljano. Najbolj pa so pretepli trgovca Toneta Rupnika, kateremu so očitali, da se je vojakom skozi okno smejal. Naslednjega dne po napadu so Italijani začeli izvajati preiskave po hišah. Pretaknili so vsako hišo in vse gospodarske prostore. Računali so, da bodo tudi zasledili skrite partizane. Ravno v tistem času smo imeli v našem skednju več vreč literature OF, ki je bila namenjena na Primorsko, pa smo takrat nekaj časa bili brez zveze, da bi jo poslali. Prav tako je bilo pri Vidmarjevih, kjer so morali pokuriti več

raznih brošur in glasil.

Partizanski napad na Lož je odjeknil po vsej Sloveniji. Seveda »Slovenec« in »Jutro« ter drugi časopisi, ki so izhajali v Ljubljani, tega niso omenjali. Italijanom je napad na Lož v pil strah v kosti. Začeli so se koncentrirati v večjih postojankah in se utrjevati. Tako so vojake iz Loža potegnili v Stari trg. Strah jim je povečalo tudi to, da so partizani istega dne kot Lož napadli tudi skladišče razstreliva v Bezuljaku in ga zažgali.

Tega dne je padla prva žrtev, štiriletna deklica Božica, hčerka orožnika Tavčarja, ki je bil zaveden Slovenec in aktiven »frontaš«. Naslednjega dne pa so v zgodnjih jutranjih urah Italijani pod Starim gradom ustrelili Jožeta Telicha. Naši ljudje so tedaj okusili fašistični bič ter se še tesneje povezali z osvobodilnim gibanjem.

SLAVKO BERGLEZ

Ne obsojajmo in ne bodimo krivični

Lepo je prisluhniti pogovoru borcev NOV, ko se pomenkujejo o nekdanjih časih, ki so že daleč za nami, a še dovolj blizu, da ne morejo v pozabo. Dogodki, v katerih so sodelovali posamezniki ali skupine, so se vsem vtisnili globoko v spomin. In kadar se srečajo stari znanci in prijatelji, ti dogodki znova oživijo.

Tako sem pred kratkim poslušal pogovor dveh tovarišev in kar ločiti se nismo mogli od njiju, ko sta tako prizadeto pripovedovala o vsem, kar sta doživela od jeseni 1943 do konca vojne. Eden od njiju je bil do kapitulacije Italije v italijanski vojski, in ko se je kmalu nato vrnil domov, se je pridružil partizanom nekje v Brdih. Sodeloval je v mnogih bojih in rad pove, da je bil tudi odlikovan. Drugi je bil spomladi leta 1943 prisilno mobiliziran v nemško vojsko in je v pozni jeseni istega leta prišel na dopust, a se ni več vrnil, marveč je našel pot v partizane. Tudi ta je marsikaj doživel in bil tudi odlikovan za hrabrost, a pravi, da ga boli, ker je že marsikdaj slišal pripombo in celo žalitev, češ da se je pustil mobilizirati v nemško vojsko in da bi bil lahko že prej odšel k partizanom. Tako se mu zdi, da je zdaj manj vreden od tistega, ki je kasneje stopil v vrste NOV, ali celo od one-

ga, katerega so partizani s silo odvedli od doma. Hudo ga boli tak občutek, zlasti če pride iz ust človeka, ki je doma v zapečku čakal, da pridejo ponj.

Pogovor je nanesel tudi na Svetinov roman UKANA, katero oba močno hvalita, ker je tako objektivno napisana. Tovariš, ki je bil v nemški vojski, me je opozoril na članek v časopisu, kjer pisatelj Svetina odgovarja na nekatere vprašanja v zvezi z UKANO. Med drugim omenja tudi komisarja Borisa, ki so mu vzeli to funkcijo, ker je bil pred vstopom v NOV nemški vojak, čeprav je bil eden najboljših borcev in tovarišev. To omenjan zato, ker je tega tovariša, ki ga dobro poznam, zadela že marsikatera pikra beseda, češ kaj se ponašaš, saj dobro vemo, da si bil pred vstopom v NOV v nemški vojski.

Res se lahko vprašamo, če smemo obsojati tiste, ki so bili prisiljeni stopiti v nemško vojsko. Marsikdo izmed njih je šel v vojsko zato, da ne bi svojcev zadel neprijetne posledice, a v trdnem prepričanju, da bo pobegnil k nasprotniku ali pa našel priložnost, da se vključi v NOV. Mnogi izmed njih so postali odlični in hrabri borci NOV. Seveda so tudi taki, ki so ostali v nemški vojski do konca. — sš

Proslava ob 25-letnici partizanske sanitete na Pohorju

V okrilju pohorskih gozdov, v partizanskem Legnu, se je v nedeljo, 5. oktobra, zbralo več sto določilov in gostov, da bi obudilo spomine na čas pred 25. leti, ko je začelo na zahodnem Pohorju organizirano delovati 6 partizanskih bolnišnic Kozjak, Krn, St. Primož, Trška gora, Dovže in Svoboda.

Osrednje proslave ob 25-letnici partizanske sanitete na Pohorju, ki sta jo pripravila zdravstvena služba in občinsko združenje ZB NOV Slovenj Gradec, so se udeležili tudi številni gostje, med katerimi velja posebej omeniti glavnega organizatorja in vodjo partizanskih bolnišnic na zahodnem Pohorju, primarija dr. Ivo Kopač-Pavček, podpredsednika republiškega odbora ZB NOV Slovenije, Franca Kreseta-Cobana in članico republiškega izvršnega sveta Zoro Tomičevo.

Slavje je začel predsednik slovenjegraške organizacije ZBZ NOV Ludvik Pušnik, za njim pa je zvezni poslanec, primarij dr. Drago Plešivčnik, govoril o razvoju partizanskih bolnišnic na zahodnem Pohorju in o razvoju zdravstvene službe na Koroškem po letu 1945. Med drugim je poudaril, da se moramo nenehno zavedati velikega dolga do svetlih idealov borbe in hitreje reševati probleme udeležencev NOV, posebej se kmetov-borcev. Mlada generacija mora tudi zagotoviti, da bo skrbela za udeležence NOV, za borce, aktiviste in njihove družinske člane. Vsem moramo zagotoviti dostojno življenje, posebej se jesen njihovega življenja.

S podobno zavestjo, kot so v pohorskih grapah in kotanjah v nekaj mesecih samo na zahodnem Pohorju zgradili 6 partizanskih bolnišnic, so — prav tako s skromnimi sredstvi — na Koroš-

kem po letu 1945 gradili zdravstvene institucije. Zgrajena je bila vrsta objektov, namenjenih zdravstveni zaščiti prebivalstva, v ponos vsem prebivalcem Koroške in ljudske revolucije, je med drugim dejal primarij dr. Drago Plešivčnik.

Prisrčno pozdravljen je na slovesnosti spregovoril tudi glavni organizator in vodja partizanskih bolnišnic na zahodnem Pohorju, primarij dr. Ivo Kopač-Pavček. »Petindvajset let je dolga doba. Mnogih, ki so se zdravili v partizanskih bolnišnicah na zahodnem Pohorju ni več med nami. Kljub temu se je zbralo precej ranjenec, presrečnih obrazov, da skupaj s tistimi, ki smo skrbeli za njihovo zdravje, obujajo spomine na tiste težke partizanske dni.« Dr. Kopač je zatem govoril o veliki pomoči pohorskih kmetov in bajtarjev, saj brez njihove pomoči partizanske bolnišnice na zahodnem Pohorju ne bi mogle delovati. Sodelovali so s partizani, varovali ranjence (Nemci so hajkali skoraj vsak teden, vendar ranjencev niso našli), čeprav sami lačni, so dajali zadnji kosček kruha za borce, organizirali pa so tudi zbiranje sanitetnega materiala. Zato se je primarij dr. Ivo Kopač-Pavček prisrčno zahvalil prebivalstvu Pohorja za nesebično pomoč partizanom, posebej pa še prebivalcem Legna, saj je bil prav tam že leta 1941 ustanovljen I. Pohorski bataljon, na Legnu se je zadržal nekaj časa tudi prvi partizanski zdravnik dr. Dušan Mravljak, po februarjski ofenzivi 1944 leta pa so se na Legnu zbrali tudi borci 14. divizije in prebivalci so jih prisrčno sprejeli na svoje domove. Sicer pa se je v partizanskih bolnišnicah zahodnega Pohorja, kot je poudaril primarij dr. Ivo Kopač-Pavček, zbrala prava mednarodna brigada borcev proti fašizmu. Zdravili so se tovariši iz Sovjetske zveze, padalci iz ZDA, ujetniki iz Francije in seveda naši partizani; bila je to prava mednarodna družina, ki jo je družil ista misel — čimprej končati vojno in zagotoviti človeštvo mir.

Za priložnostni program pa so poskrbeli godba na pihala Tovarne meril Slovenj Gradec, mladini-

ski pevski zbor iz Slovenj Gradca ter Slovenjegraški oktet.

Po slovesnosti na Legnu so si udeleženci osrednje proslave ob 25-letnici partizanske sanitete na Pohorju ogledali tudi partizansko bolnišnico Trška gora v Čačunski grapi, kjer so odprli stalno spominsko razstavo »Razvoj partizanske sanitete pod Malo Kopo na Pohorju«. Ob tej priložnosti sta govorila primarij dr. Ivo Kopač-Pavček in komisar pohorskih partizanskih bolnišnic, Jože Oblak-Simo. Zatem pa so pred partizansko bolnišnico St. Primož, kjer so bile od 4. oktobra 1944 naprej vse kirurške operacije na zahodnem Pohorju, odkrili spomenik partizanski saniteti Pohorja.

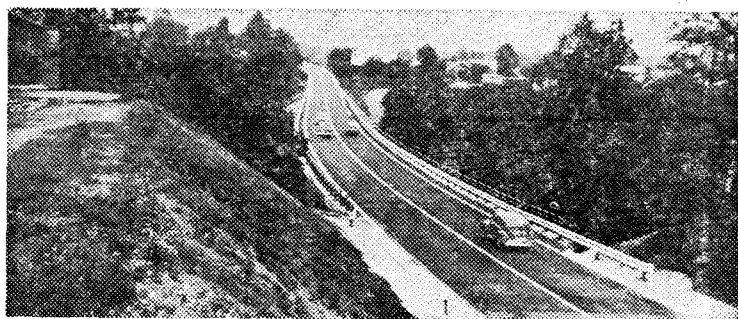
Pod obronki zahodnega Pohorja se je zbralo v nedeljo, 5. oktobra, precej partizanov, ki so se zbrali v šestih partizanskih bolnišnicah, seveda presrečni, da lahko slavijo 25-letnico partizanske sanitete na zahodnem Pohorju. Na Legnu je bilo resnično srečanje borcev, partizanov, doživljajo posebne vrste za marsikoga, saj je bilo mogoče prav na vsakem koraku spoznavati dve vrlini iz časov velike ljudske revolucije, na katere včasih vse preradi pozabljamo — to je tovarništvo in medsebojno zaupanje.

Most 29 talcev

Pred kratkim so v Mostah pri Zirovnici izročili prometu nov cestni 141 m dolg most čez potok in graben Završnica. Most je komaj 100 m oddaljen od kraja, kjer so Nemci poleti 1942 ustrelili 28 talcev. Odbor krajevene organizacije Združenja borcev Zirovnica je predlagal, da bi most imenovali »Most 29 talcev«.

Tine Dolar-Ciro, predsednik krajevene organizacije Združenja borcev, je povedal, da bodo v tem smislu sestavili predlog občinski skupščini, ki naj bi o tem sprejela poseben odlok. Proslavo pri dodelitvi imena mostu bodo združili s proslavo ob otvoritvi novega spominskega obeležja talcem v Mostah, to pa naj bi bilo predvidoma drugo leto.

Jože Vidic



Most 29 talcev v Mostah

Odkritje spomenika v Doberdobi

V Doberdobi na Krasu so v nedeljo dne 12. oktobra odkrili spomenik 73. borcem in aktivistom NOB. Obelisk je izdelan iz kraskega kamna po načrtih tržaškega arhitekta Stanka Jagodica.

Zupan občine Doberdob Andrej Jarc je naprej v slovenskem nato pa v italijanskem jeziku pozdravil številne navzoče predstavnike političnega in upravnega življenja na Goriškem in Tržaškem ter zastopnike obmejnih občin in borčevskih ter drugih organizacij iz Slovenije.

Po uvodnem pozdravnem govoru je v italijanskem jeziku spregovoril partizanski voditelj, poslanec rimskega parlamenta in zastopnik ANŽI Mario Lizzero. Obudil je spomine na skupno borbeno in revolucionarno pot v partizanski zgodovini Doberdoba in pri tem poudaril zasluge nekdanjih partizanskih borcev obeh narodnosti, za složno sožitje obeh narodov ter jih pozval naj bodo tudi v bodoče nosilci sprave in sožitja.

Za njim je spregovoril v slovenskem jeziku predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze Gorazd Vesel, ki je pozval Slovence v Italiji, naj nadaljujejo tradicije NOB in se vztrajno, razumno in enotno ter v sodelovanju z naprednimi italijanskimi silami borijo za uresničitev nacionalne enakopravnosti.

V kulturnem programu so sodelovali združeni slovenski pevski zbori z Goriškega, ki so zapeli slovenske in italijanske narodne in partizanske pesmi, med njimi staro priljubljeno slovensko pesem »Oj Doberdob«! Člania SNG iz Trsta Joško Lukež in Mira Sarčičeva sta recitirala slovenske

borbene in partizanske pesmi. Pri odkritju je sodelovala tudi domača godba na pihala.

Na kosilu, ki ga je župan Doberdoba Andrej Jarc priredil za sodelujoče in povabljenе goste, je izrekel priznanje vsem, ki so kakorkoli prispevali za postavitve tega veličastnega spomenika.

Predsednik Zveze združenj borcev NOV Slovenije Janko Rudolf, ki je vodil delegacijo borcev pri odkritju spomenika, je v imenu slovenskih borcev pozdravil prireditelje in nekdanje borce in jim čestital ob uspehu pri postavitvi tega monumentalnega spomenika in jim zaželel, da bi bili tudi v bodoče nosilci napredka in sožitja med Slovenci in Italijani v tem lepem delu slovenske zemlje.

Srečanje nekdanjih skavtov in planink na Pohorju

Preteklo soboto in nedeljo so se v Taborniškem domu na Glazuti na Pohorju srečali nekdanji skavti in planinke in obujali spomine na nekdanje skupno delo v tej skavtski organizaciji in skupne tabore ob tabornem ognju, vse to pa ponazorjeno z učinkovitimi ilustracijami iz teh časov.

Tega srečanja se je udeležilo kakih 30 oseb iz Maribora, Ljubljane, Beograda in drugod. Med njimi so bili seveda nekdanji agilni in požrtvovalni skavti: Stane, Vojko in Zora Lovše, medtem ko je njihov brat, Živko Lovše že med pokojniki. Žal pa smo pogrešali botro skavtskemu praporu, Angelo Novak iz Maribora in njene tri snove — skavte, Boga, Borisa in Marka. Navedeni botrici se je namreč na zelo iznajdljiv način posrečilo, ob vdoru okupatorja skriti in očuvati to skavtsko zastavo, ki je menda še edina v naši deželi. Zd.

Ob tabornem ognju

Za sodelovanje med šolo in borci

Razvijanje borbenih tradicij narodnoosvobodilne vojne in revolucije naših narodov pri mladi generaciji je gotovo ena izmed najvažnejših nalog borčevske organizacije, je pravica in dolžnost vseh tistih, ki so bili v najtežjih dneh soustvarjalci nove Jugoslavije. Zveza združenj borcev si ves povojni čas aktivno, včasih bolj včasih manj uspešno prizadeva, da bi ta življenjska naloga ne ostala papirnata, marveč nasprotno, da bi postala živo tkivo našega vsakdanjega življenja, izobraževanja in vzgajanja.

Naj mi bo po teh bežnih ugotovitvah dovoljeno, da se nekoliko dotaknem odnosa med šolo in borci. Znano je, kako je prav ta odnos tolikokrat omenjen v smislu prenašanja borbenih tradicij starejše na mlajšo generacijo.

V učnih programih naših šol je med drugim zajeta tudi tematika NOB, učitelji pa jo seveda po svojih možnostih in sposobnostih posredujejo učencem. Ob tem se pojavljajo določeni problemi. Tako mi je neka učiteljica v pogovoru potožila, kako težko se razlaga učencem to obdobje, kako težko učenci to tudi razumejo, saj je preteklo že toliko časa od takrat, življenje se je spremenilo in tako naprej. Seveda nočem posploševati tega primera, kakor tudi nočem zmanjševati pomena pojavu, ko imajo učitelji osemletni takšen odnos do poglavja naše zgodovine. Morda se je taista tovarišica pozabila vprašati, kako potem shaja s turškimi vpadi, z raznimi odkritji in podobno. Ali se ob tem ne pojavljajo še hujši problemi, glede na oddaljenost zgodovinskega dogajanja?

Mislím, da gre za pojav, ko učitelji spremenijo (zavoljo lastne brezbrčnosti ali iz drugih vzrokov) zgodovinsko snov žive socialistične revolucije, ki je za nas usodnega pomena, v suhoparno, papirnato razlago, ki ima v sebi kal nezanimive pripovedi in ki pri učencih ustvari določeno, nezainteresiranost. Res je sicer, da

velikokrat tako nastale vrzeli odpravijo nasprotni vplivi okolja, v katerem otrok živi, vplivi družine, sosedov, ki mu bolj živo in drugače kot v šoli prikažejo neko resničnost naše zgodovine. S tem pa se odpre nov niz problemov, ki pa ne rastejo izključno iz učiteljeve slabe pripovedi in slabega približevanja realnosti NOB učencem. V naših šolah je že in bo vedno več učnega osebja, ki samo ni doživelo NOB; vemo pa, da tisti, ki so ta čas doživeli in bili sami njegovi tvorci, veliko bolj avtentično in živo osvetlijo dogajanje.

Zaradi vsega tega bi bilo po mojem prav, da bi borci mnogo pogostje obiskovali naše šole. Prav bi bilo, da bi se med borci in učitelji izoblikoval odnos medsebojnega sodelovanja, ko bi borci marsikdaj lahko priskočili na pomoč učitelju tako, da bi jih šole najele ob določenih temah iz NOB za pripovedovanje, za pogovor z učenci. To bi pouk poživilo, hkrati pa gledali zgolj svojih potreb, ki so tudi velike. Odstopili načel v praksi. Takšna praksa se edaj uveljavlja le ob določenih večjih manifestacijah, kar pa ne pomeni, da ne bi mogla dobiti tudi večjih razsežnosti bogatejšega in stalnejšega sodelovanja. Poskusi v tej smeri so že bili, žal pa zelo redki in odvisni le od iznajdljivosti in dobre volje posameznih učiteljev. Koliko je v naših krajih borcev, ki imajo smisel za pripovedovanje in ki bi z majhnim naporom in materialno vzpodbudo mogli biti aktivni dejavniki našega šolskega sistema v tem smislu. Menim, da bi trud in napor, ki bi jih Zveza združenj borcev vložila v takšno akcijo, obrodila bogate sadove.

RADIVOJ PAHOR

Borci NOV za šolanje mlade generacije

Združenje borcev NOV v Naklem pri Kranju je dodelilo 2.000 novih dinarjev za začetek akcije za gradnjo šole v svojem kraju. Na prvih zborih volivcev bodo borci predlagali izvolitev iniciativnega gradbenega odbora. Po Naklem ter okoliških vaseh ljudje že govorijo

o hval vredni pobudi borcev za rešitev perečega problema, ki se vleče že celih 10 let.

Ob tem se nehoti vsiljuje vprašanje, zakaj so prav borci pobudniki te velike akcije in še zlasti, od kje jim denar?

V Naklem krajevene organizacije tesno sodelujejo. Sicer pa so borci še danes glavni nosilci aktivističnega dela v vseh drugih organizacijah, začeni od krajevene skupnosti. Zato niso zaprti v svoje probleme, marveč živijo in delajo skupno z občani v vseh organizacijah, poznajo vse probleme kraja in ljudi. Do denarja pa so prišli na lastno pobudo. Tudi njim je primanjkovalo denarja za vence ob slovesnih svojih tovaršev. V sodelovanju s krajeveno skupnostjo so letos organizirali srečanje z raznimi zabavnimi in kulturnimi točkami. Udeležba in s tem uspeh sta bila odlična. Istražili so več kot pol milijona starih dinarjev. Seveda z aktivističnim, zastojkarskim delom. Na to so tako in tako vajeni. Kot nekdanji v najhujših časih pa borci niso gledali zgolj svojih potreb, ki so tudi velike. Odstopili so nekaj gasilcem in drugim, največ pa so dali za šolo.

Tako so »jurisali« v jedro problema kraja, v bistvo težav občanov. Že leta in leta občani na zborih volivcev in drugod omenjajo težave zaradi šole, o tem je že bilo slišati na sejah občinske skupščine, ali vse se je ustavilo na stranskem tiru. Na tem območju je več kot 1.000 šoloobveznih otrok. Ti se učijo v skrajno nevarnih prostorih, v višje razrede pa se vozijo v Kranj. Občani so pripravljeni delati in prispevati za svojo šolo, tako kot so pred leti za svoj vodovod in za druge krajevene komunalne potrebe. Akcija borcev je tako zadela v živo in pričakovati je, da bo tudi uspela, seveda ob ustreznem razumevanju in pomoči drugih občinskih organov.

To pa ni edini primer, da se borci organizirano zavzemajo za reševanje perečih problemov svojih krajev, zlasti kadar gre za mladino, za novo generacijo. Tudi na nedavnem partizanskem zborovanju v Cerknem je prišla do veljave pobuda borcev za gradnjo šole. To dokazuje, da borci niso odmaknjeni od današnjih težav, marveč so živo povezani z vsesplošnim razvojem svojega kraja in urejanjem nastajajočih potreb.

K. MAKUC

Is zgodovine revolucije in ljudskega odpora

„Življenje pripada drznim“

Z JURIŠNIM BATALJONOM 31. DIVIZIJE NA KRAS

Nemški poveljnik je skočil s konja in hitel razporejati svoje vojake. Določil je posebno skupino in ji odredil posebno nalogo. Za vsako ceno zasesti vzpetino, ki jo je držal Šarc s svojo skupino. Komandant Leban je spoznal sovražnikovo namero in poslal kurirja Nastrana s sporočilom, ki opozarja Šarca na nevarnost, ki preti. »Le povej Lebanu, da bomo položaj držali in da bodo šli naprej lahko le preko nas.« Kurir bi najraje ostal pri tem zvestem in dobrem mitraljezu. Tam se je čutil varnega, toda moral je nazaj. Sklonjen za kraškim zidom se je previdno vračal. Za trenutek je obstal, da bi zajel sapo, ko je začutil, da ga je nekaj speklo. V zapestju je začutil toplo tekočino. Nemški ostrostrelec, ki ga je ves čas spremljal, je čakal na ugodni trenutek. Tokrat zadetek ni zadel v polno. Kljub rani je hitel h komandantu. Našel ga je, ko je Krivcu dajal poslednja navodila. Če bi Leban ne opazil krvi, sploh ne bi vedel, da je njegov kurir ranjen, saj mu tega sploh ni povedal. K ranjencu je hitela bolničarka Pavla, ki mu je ustavila krvavitev in ga obvezala. Komandant je odredil, da se ra-

cev je hitela pokonci, naravnost pred partizansko orožje. Nestrpnost se je podvojila. Prišli so na deset metrov in tedaj je Šarc pritisnil sprožilec, sledili so mu drugi. Kazalo se je tako, kot bi kosili mlado travo. Nemški vojaki so kot snopje padali drug poleg drugega, podoficir se je vrgel na tla in poiskal kritje za kamnom. Borič ga je iskal s svojo puško in podajal mitraljezu nove nabojke. Tedaj je podoficir sprožil in zadel naravnost v glavo tega hrabrega hrvaškega fanta. Šarc bi najraje skočil čez zid in se pogljal na podoficirja, vendar se je moral obvladati. Med tem, ko je ob njegovem telesu iztekala poslednja kri njegovega pomočnika, se je podoficir poslednjič dvignil. Pokosil ga je Šarcev rafal.

Na borbenih položajih je za trenutek zavladalo zatišje. Obe strani sta se pripravljali na nov udar. Emilova, Krivčeva in tretja četa so se ponovno združile. Zabukovec, ki je zvesto čuval bataljonsko zastavo, bi jo najraje zakoličil v kraški zid in razvil. Leban se je odločil za juriš, toda presenetili so Nemci. Tristopetdeset mladih, z mrtvaškimi glavami na kapah, se je kot en mož pogljal naprej, le njihovi ostrostrelci so ostali na svojih mestih in iskali primerne tarče. Nemška vrsta se je bližala partizanskim položajem. Leban je izdal ukaz, po katerem ni smel nihče streljati. Sovražnik je hitel naprej, kot bi slutil, da so se partizani umaknili. Še nekaj trenutkov in njihov poveljnik je odredil juriš. Med kraškimi kamni so odmevali glasovi do onemoglosti. Tedaj je Leban ukazal ogenj. Z vsega orožja naenkrat! Nemci so obstali. Posamezniki so rinili naprej in za svojimi trupli mrtvih iskali zaščite. Ostrostrelci so izkoriščali prilžnosti. Ko je mladi Silvo pogledal, kje neki se skriva sovražni vojak, ga je ostrostrelec dobil na mušico. Zadel je točno v glavo in Silvo je padel v naročje soborca. Pavlina pomoč ni pomagala.

Sovražnik se je plazil naprej. Nekateri so poskušali odnesti svoje ranjence, ki so stekali pred partizanskimi cevmi. V sredini jih je vodil sloki in svetlolasi hauptman, ki je nedavno tega še ponosno jahal belega konja. Poveljeval je ponovni juriš. Njegovi možje so se dvignili in poglali naprej. Naše orožje je ponovno spregovorilo in prikovalo sovražnika k tlom.

Nemci so iskali kritja za trupli in ranjenci, za mrtvimi konji. Stanko je sklenil, da bo tega slokega oficirja onemogočil. Zato je s svojo ostrostrelsko puško premisljal vsak njegov gib. Ponudil se mu je ugodni trenutek in že je sprožil. Oficir se je pogljal naprej, zakrilil z rokami in obležal na hrbtu. Vojaki so mu hiteli na pomoč. Tedaj pa je Leban poveljeval novi juriš. Bataljon je hitel naprej. Nihče ni hotel zaostati. Nemška črta je pod silo orožja popuščala in vojska se je poglala v beg onstran ceste. Tam so zbirali nove položaje. Mrtvi in ranjeni vojaki so bili že za hrbtom bataljona. Leban se je približal mrtvemu hauptmanu in v oči mu je padel viteški križec, ki je krasil njegovo ovratnik. Kdo ve, za kakšne posebne zasluge je sprejel to visoko odlikovanje, da je zdaj tako klavrno končal na slovenskem Krasu. Strgal mu je križec in že hitel naprej.

Burnikov Janko hiti in strelja pred seboj. Sploh ne čuti, da mu je sovražnikova krogla prevrtala levo roko. Komandant mu ukaže, naj se umakne nazaj. Toda besede ne zaležejo. Hiti samo naprej, kot se komisarij spodobí. Polničarka Pavla hiti za njim, da bi mu pomagala. Tudi to pomoč zavrača. Noče zaostajati. Končno

se vda in v zavetju mu Pavla ustavi krvavitev in preveže rano. Pod ognjem Celarjevega mitraljeza se tudi Pavla čuti varno in zato ravna s ranjencem tako mirno kot bi to delala v bolnišnici. Ni časa. Hiteti mora drugim na pomoč. Nekoliko nižje je slišati stokanje ranjencev. Temu je krogla prebila prsi in mlo prosi Pavlo, naj ga ustrelji, da ne bi prišel živ sovražniku v roke. Kri vre iz prsi in zevajoča rana priča, da ga je zadel rafal. Pavla ustavi njegovo kri, kar že s krvjo prepojeno srajco in suknjičem. Kri brizga naprej in že odteka pod njim. Ranjenec je pri zavesti. Vprašuje za svojega pomočnika, ki ga je ves čas zvesto spremljal. Rad bi sporočil poslednje pozdrave za svoje domače, tam neke pri Domžalah. Moči počasi pojemajo in glas mitraljeza Antona Grosa, ki je pred šestimi dnevi praznoval svoj dvajseti rojstni dan, za vedno utihne. Mlado telo za vedno omahne v naročju zveste bolničarke.

Tam na skrajnem robu pritiska naprej Kogojev vod. Ta nekdanji divizijski obveščevalec, doma nekeje od Grgarja noče zaostati za svojo enoto. Desetarju Pavlu Demšarju odredi položaj in že hiti naprej. Demšar opazi, da se za grmovjem nekaj premika. Začutil je sovražnika. Ob takem mitraljezu kot je bil njegov devetnajstletni Janez Maček, ga ni bilo strah. Pokaže mu cilj in odredi streljanje. Janez naravna cev in že njegov šarc poje svojo pesem. Nenadoma utihne. Pavletu se zdi to čudno in pogleda, kaj pomeni. Tedaj opazi na čelu mitraljeza kapljico krvi in že se Maček, zadet od ostrostrelca, zruši pred njim. Položi ga na tla in poglji njegov mitraljez in strelja kot nor. V grmovju je zavladal mir. Na mušico išče ostrostrelca. Za trenutek opazi za kamnom čelado in sproži. Nemški ostrostrelec klecne in obleži. Tu je pot prosta.

Druga skupina Nemcev skuša obiti bataljon in mu udariti v hrbet. Izbrala si je prehod, ki se je zdel poveljniku najbolj ugoden. To namero opazi Drago Lampret in s svojo skupino čaka na ugodni trenutek. Sklonjenih glav so Nemci hiteli drug za drugim. Drago šteje. Pri njemu vlada nestrpnost. Njegovi fantje so dobro prikriti čakali na ukaz. Drago je sklepal, čim bliže bodo, tem boljše. Zato jih je pustil na dvajset korakov in že je sprožil. Njemu so sledili drugi. Pred njihovimi očmi so se prekepicovali sovražni vojaki. Umakniti se ni upal nihče. Na tem delu položaja je za trenutek zavladal mir. Drago in njegovi so se oddahnili.

Ponovno zavlada kratek predah na obeh straneh. Leban je odredil koncentracijo sil, ker je predvideval, da bo sovražnik juriš ponovil. Zbral je vse tri komandirje in jim izdal nov ukaz. Z žalostjo v očeh je poslušal poročila komandirjev o padlih in ranjenih borcih. Pred bojem se ponovno posvetuje s komisarjem Veljkom. Ko je vse pripravljeno sproži belo raketo in bojni ples se ponovi. Kot bi trenil se bataljon požene naprej in juriša na nemške položaje. Sredina prebija glavno nemško črto in pride sovražniku za hrbet. Tega nemški poveljnik, ki se je proslavljal na ruski fronti, ni predvideval. Nemška vojska je presenečena. Začne se beg med skalami in grmičevjem. Presenečenje je zadelo v polno. Na cesti in ob njej vlada razdejanie. Tu so mrtvi konji, med njimi ležijo trupla, stokajo ranjenci, tam so prevrnjeni vozovi, z vreč se vsipa riž, iz kant teče marmelada, tam je zaboj čokolade. Med vsem tem pa odteka v cestni jarek človeška kri.

Nemški poveljnik zbere preosta-

le sile in se utrjuje. Po zraku letijo prve mine, ki pa se raztreščijo daleč za partizanskimi hrbti. Na položaju vlada mučna tišina. Obe strani se pripravljata na poslednji udarec. Naši ranjenci so obvezani in nočejo iz bojnega stroja. Le težje je bataljon spravil v zavetje. Komandantov kurir hiti z novim navodilom. Ze se vrača, ponosen, da je nalogo izpolnil in že se veseli skorajšnje zmage. Zato še bolj hiti, da bi poročal Lebanu o izpolnitvi naloge. Ze je pri komandantu, pošili čez zid in že se zruši ob komandantovih nogah. Tudi njega je našel ostrostrelec. Kdo ve, če ni bil ta strel namenjen komandantu, ki so se mu ob pogledu za svojega zvestega mrtvega kurirja, orosile oči.

Morda je tudi kurirjeva smrt še bolj pospešila komandantovo odločitev za poslednji juriš. Dobro je vedel, da ne sme dovoliti sovražniku iniciative. Ko je spravil kurirjevo titovko za spomin v svoj žep, je poveljeval res poslednji udarec. Z okrnjenim bataljonom je hitel naprej. Njegovi fantje so sklenili maščevati padle in ranjene. Kri se je v njihovih žilah pretakala hitreje. Vse je hitelo. Ob Celarjevem Janku, ki je kar v teku streljal s svojim brenom, je hitel njegov pomočnik. S težavo ga je dohajal, ker je bil oprtan z naboji, ko nenadoma Janko zagleda, ko se pomočnik ob njem zruši na tla. Oprta si zaboj in hiti. Tedaj ga skozi hlače oplazi sovražni rafal. Kobal bi se mu najraje zasmeljal, ko opazi, kako s strganimi hlačami hiti naprej. Desno in levo krilo ter sredina pritiska sovražnika. Sovražna moč popušča. Poveljnik zgubi glavo in beži pred poraženo vojsko. Ni časa za mrtve in tudi ne za ranjene. Rešiti si morajo svoje glave. Streljanje počasi pojenjuje in le sem ter tja je slišati posamezni strel. Na robu cest se spreha lep oseden konj, ki ga je jezdil pobegli poveljnik. Leban se mu približuje in ta žival — kot bi čutila človeško pomoč — zija nepremično vanj in pokorno čaka. Takega konja ni imel sam divizijski komandant. Kolikokrat so mu ga zavidali vse tja do Ljubljane, kamor sta skupaj prikorakala.

Bataljon se je zbral na bojišču. Medtem, ko so bile cevi še vroče, se je s tesnobo v srcih poslovil od svojih najboljših. Tam so mirno ležali fantje, ki so šele začeli živeti: Pušarjev Martin iz Šentruperta, mladi Štajerec Janez Maček, Anton Gros iz Vira, Logatčan Silvo Hodnik, Josip Borič iz Derešanov na Hrvaškem in zvesti komandantov kurir Jože Nastran iz Trate pod Krvavcem. Šest mladih, ki so z vero v zmago jurišali in v boju za zmago izgorili. Tam na robu so ležali ranjenci, ob njih pa so podprti od drugih stali lažje ranjeni. Pri le-

žečih ranjencih je vladala žalost. Poslavljali so se od bataljona in kot bi slutili, da je to poslednje slovo, so se ozirali na soborce. Slutnja se je uresničila. Izdajalec je pripeljal krvoločne četnike v izdano bolnico, ki so pobili tudi mlade fante.

Veselo nad zmago je bilo pomešano z žalostjo. Bataljon se je poslavljajal od svojih najboljših.

Časa ni bilo na pretek, pobrati je bilo treba plen in hiteti novim zmagam nasproti. Šele tedaj je bila dana prilika, si podrobno ogledati to hudo prizorišče. Prizorišče, pomešano s trupli in ranjenci, mrtvimi konji in prevrnjenimi vozovi. Eno je ležalo čez drugo. Janko šteje in prešteje: dvainsedemdeset mrtvih vojakov in šestdeset ranjenih, štiriindvajset mrtvih konj, dvanajst polnih vozov hrane in vojaške opreme in kdo bi še štel naprej. Kamor stopijo, je kri. Sneg, ki redko pobeli kraško goličavo, je rdeč. V obcestni jarek odteka poslednja kri. Slika je pregrozna, da bi jo še opazovali. Fantje se preoblečejo v nemške obleke. Za slovo se Kobal reši težke mine, ki mu je tedne upogibala hrbet. Namesti jo pod truplo nemškega hauptmana in drugi dan zahteva ta nove žrtve hauptmanovih vojakov.

Bataljon se poslavlja od vrlih Kraševcev in hiti čez Vipavsko dolino. V Trnovskem gozdu ga čaka partizanska zaseda, ki ji je bilo naročeno, da za vsako ceno ustavi prihajajočega »sovražnika«. Na položajih Gradnikove vlada napetost. Vse oči so uprte v predhodnico kolone, ki hiti čez Male Lazne. Tedaj, ko je prvi mitraljezec že hotel sprožiti, Gradnikovci spoznajo, da proti njim ne koraka nihče drugi, kot jurišni bataljon divizije, preoblečen v nemške obleke. Toda kmalu bi napačno obveščevalno sporočilo zahtevalo nove žrtve.

Štab divizije je bil ponosen na svoj bataljon. Obiskali so ga načelnik Vojko, komandant Pemc in komisar Izток. Bataljonski komandant jim je s ponosom v očeh poročal. Časa za oddih ni bilo. Bataljonu so bile odredjene nove naloge. Hitel je tja v Polhograjske Dolomite, kamor je le redko stopila partizanska noga.

ZDRAVKO VIDRIH

□□□□□□□□□□

Oglašujte
v
TV-15

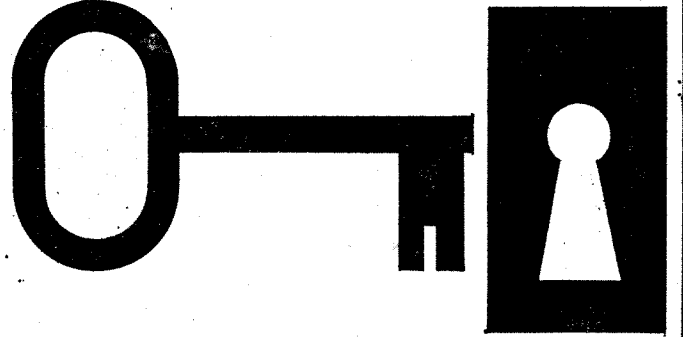
□□□□□□□□□□



Prvi komandant jurišnega bataljona 31. divizije tovariš Ivan Leban.

jenec spravi na varno. Pavla pa tega naloga ni mogla izpolniti, ker se je kurir uprl, da bi zapustil komandanta in položaj.

Šarc je za nizkimi borovci opazil bližajočo se nemško skupino. Vojaki so previdno stopali med drevjem in iskali kritja za številnimi kraškimi kamni. Prvi trije so bili tik pred položajem, ostali pa so sledili v kratki razdalji. Za hip so obstali in podoficir je z daljnogledom opazoval pred seboj. In že je odredil nadaljni pohod. Šarc je o prežehi nevarnosti opozoril svojega pomočnika, mladega Hrvata Josipa Boriča in druge. Napetost je rasla in se stopnjevala. Vsi so nepremično strmeli naprej, pripravljeni za strel. Logatčan Silvo Hodnik se je le s težavo obvladal. Najraje bi že sprožil, toda vedel je, da brez ukaza ne sme. Zato je podrezal Šarca, naj se enkrat odredi začetek, da bi se pomiril. Tedaj je nemški podoficir zasluhl nevarnost. Skupina je polegla, odredil je izvidnika in ta je hitel naravnost pred cevi. Ze je preskočil zid in se znašel v mitralješkem gnezdu. Povratka zanj ni bilo. Kot leva sta se nanj poglala Silvo in Josip in ga pritiskala k tlom. Mladi esesovec z mrtvaško glavah na glavi je pod silo dveh mladih borcev hropel in počasi so mu pojemale moči. Truplo sta zvalila v stran. Silvo si je nataknil na glavo nemško kapo in se nekoliko dvignil iz za zidu, ter dal podoficirju znak, da nadaljuje pot, ker je vse v redu. Uspel je. Prevarana skupina Nem-



PROTI RJI

WD-40

Pisma uredništvu

Odgovor na „Potegavščino na Kozjem“

V prvi oktobrski številki »TV 15« ste med pismi bralcev objavili s posebnim poučkom v črnem okviru pismo tovariša Jožeta Kočevarja iz Skofje Loke z naslovom »Potegavščina na Kozjem«. V pismu tov. Kočevar opozarja bralce na neodgovornost predsedstva republiške konference ZMS, ki naj bi prek sredstev javnega obveščanja sklicevalo srečanje udeležencev II. konference USAOJ-a v Drvarju, o katerem pa — po njegovih informacijah — kasneje ni bilo ne duha ne sluha. Iz takšne ugotovitve dela avtor pisma tudi dolgočasne politične zaključke o našem vrednotenju revolucije in njenih nosilcev. Predsedstvo RK ZMS lepo prosi uredništvo, da z istim poučkom, s kakršnim je objavilo prvo pismo, objavi tudi naše pojasnilo.

Med drugimi jubileji, ki jih revolucionarno in delavsko gibanje proslavlja v letošnjem letu, je tudi 25-letnica II. kongresa USAOJ v Drvarju. V tem zgodovinskem kraju je zato začela letos svojo pot tudi štafeta mladosti. Nekateri udeleženci II. kongresa iz Slovenije so se že zgodaj spomladaj obračali na naše predsedstvo z vprašanji, ali se nameravamo v Zvezi mladine še na kakšen drug način spomniti te obletnice ter mogoče predlagati, da bi bilo lepo, če bi morda lahko organizirali potovanje vseh preživelih udeležencev v Drvar. Ker republiško predsedstvo na žalost ni razpolagalo z dovolj velikimi sredstvi za realizacijo takega načrta, smo zamisel posredovali zveznemu predsedstvu, ki je o njej razpravljalo, pa jo je iz objektivnih razlogov odklonilo. Istčasno se je pojavilo namreč mnogo sličnih zahtev iz drugih republik in vse bi zahtevale mnogo denarja. Zato se je predsedstvo ZMJ soglasno odločilo, da organizira ob letošnji obletnici samo centralno proslavo 50. obletnice SKOJ, ki bo 10. oktobra v Zagrebu. V Drvarju so organizirali proslavljanje mladinci iz Bosne in Hercegovine, udeležil pa se ga je tudi predstavnik našega predsedstva.

Ker smo v predsedstvu bili vendarle mnenja, da bi bilo škoda povsem zavreči prvotno zamisel, smo se odločili, da ob letošnjem proslavljanju organiziramo srečanje slovenskih udeležencev II. kongresa USAOJ, in to v okviru osrednjega praznovanja slovenske mladine, ki je bilo v Kozjem 13. in 14. septembra.

Takoj smo se lotili priprave. Vendar ob vseh zgodovinskih arhivskih institucijah, ki jih premoremo, nismo mogli nikjer dobiti popolnega seznama vseh udeležencev. Zato smo objavili poziv, kakršnega opisuje tovariš Kočevar, v vseh osrednjih slovenskih časopisih, in to dvakrat v času enega tedna. Kljub temu pa se je pismeno prijavilo le malo udeležencev — vseh skupaj le 29. Vedeli smo, da je bilo udeležencev mogoče več. Zato so člani predsedstva obiskali tovariše Majdo Bojc, Jela Gašperšiča in Krese Fracneta Čobana, za katere smo vedeli, da so bili v Drvarju. Z vso ljubeznivostjo

so nam priskočili na pomoč, tako da se je z njihovim sodelovanjem seznam le počasi izpopolnjeval in na koncu obsegal 42 priimkov. Tudi to število nas ni zadovoljilo. Naši sodelavci so v osebnih razgovorih še vedno iskali. Posebno dragocena je bila pri tem pomoč tovarišice Alenke Nedog iz instituta za zgodovino delavskega gibanja. Teden dni pred proslavljanjem smo tako zbrali 62 imen. Bili smo resnično zadovoljni, čeprav smo vedeli, da seznam najbrž ni popoln.

Srečanje smo organizirali v Rogaški Slatini 14. septembra ob 16. uri. Vse tovariše in tovarišice smo namreč vabili obenem tudi na proslavljanje v Kozjem. Srečanja v Slovenskem domu v Rogaški Slatini se na žalost niso udeležili vsi vabljeni. Ker so se le redki opravičili, nas je, organizatorje, ta odsotnost na začetku prizadela. Prijetno tovariško vzdušje, ki smo ga vsi skupaj ustvarili ob spominih, pa je zapustilo v vseh lepe vtise: v nas, danes mladih, na občutek, da smo, čeprav simbolično, vendarle skromno pokazali, kaj mislimo in čutimo ob letošnji petdesetletnici.

Tovariša Jožeta Kočevarja na žalost nismo imeli med vabljenimi. Mogoče se je prijavil, mi prijave nismo dobili. V tem trenutku to tudi ni najbolj bistveno, čeprav nam je žal. Tovariš Kočevar je najbrž imel mnoge možnosti, da bi, tako pred srečanjem kot po njem, ugotovil, da smo srečanje organizirali. Teden dni pred Kozjem smo namreč znova oglašali v radiu in televiziji, ves tisk pa je pisal s tiskovne konference, ki smo jo organizirali nekaj dni pred praznovanjem in na kateri smo posebej poudarili srečanje udeležencev II. kongresa USAOJ.

Kazno je, da je tovariš Kočevar bil na Kozjem. Da ni mogel izvedeti, da bo srečanje v Rogaški Slatini, je resnično skoraj neverjeten slučaj, ki ga obžalujemo.

Žal nam je tudi, da dela tovariš Kočevar iz očitno netočnega dejstva takšne sklepe, kakršne vsebuje njegovo pismo. Čeprav ne more biti dvoma, da ga je neprijeten slučaj opravičeno prizadel, pa vendarle mislimo, da postavljati zaradi tega v dvom odnos sedanjega mladinskega vodstva do revolucije, ni niti upravičeno niti pošteno niti odgovorno. Toda, če že lahko kljub vsemu razumemo tovariša Kočevarja, pa resnično ne moremo razumeti uredništva »TV 15«, ki ni čutilo nobene potrebe, da brez posebnih naporov po telefonu ugotovi, kaj je v pismu točenega in kaj ne. Človek dobi nehoti vtis, da mnogi komaj čakajo na resničen ali doživen spodrslija mladine in njenega vodstva zato, da ga moralno diskreditirajo. V čigavem interesu naj bi to bilo, ne vemo, pa tudi opravičevanje, da tega ni mogoče pripisati zavestnemu hotenju uredništva, nam nič ne pomaga. Vsebina pisma in teža, ki ga je v listu dobilo, govorita sama zase.

Za republiško konferenco ZMS
IGOR ŽITNIK

različnih izjav in potrdil prišli neupravičeno do priznanja dvojnih let — so sedaj v pokojnini povsem enaki borcem, ki so s puško v roki dočakali svobodo v gozdovih.

Ni prav, da imamo borci od leta 1941—1942 enake pokojnine z borci leta 1943. Tudi borci iz leta 1944 so prispevali precej k zmagi naše narodnoosvobodilne vojske, pa nimajo nobenega priznanja.

Res je, da zakonodajalec ne more za vsakega posameznika sprejeti poseben zakon, a da nas je vse zmetel v en koš pa tudi ni pravilno. Če pri borčevskih pokojninah ne igra nobene vloge kvalifikacija, potem naj bi borce upokojevali po vojaških činih. Če se kak borec oziroma borka ne strinja z mojimi mišljenji, ali če ima še kako boljše zamisel, pa prosim kar z besedo na dan.

CIRIL DERNIČ

Ob novem pokojninskem sistemu

Novi pokojninski sistem ni nič kaj razveseljuj, razočaral je predvsem naš borce iz 1941. in 1942. leta.

Po novem sistemu gre nosilec partizanske spomenice 1941 100 odstotno pokojnina. Borci iz 1941. in 1942. pa imajo enako pokojnino kot borci iz 1943. leta.

Nosilci partizanske spomenice imajo poleg voznih olajšav, regresa za dopust, dvojne in za 5 let skrajšane delovne dobe priznane 100 odstotno pokojnino. Zakaj pa borci iz 1941. in 1942. leta nimajo sličnih priznanj. Priznane so jim

iste pravice, kakor borcem, ki so vstopili v partizane 1943 pred 9. septembrom 1943. Toda tisti, ki so vstopili v partizane 1941 ali 1942, leta so bili tam leto ali leto in pol več kot drugi.

Zakaj je torej tako velika razlika med nosilci spomenice 1941. in pa borci iz leta 1941. in 1942. Taka razlika nikakor ne prispeva k pravim odnosom med borci samimi.

Da bi se ta razlika le nekoliko omilila se povsem strinjamo s

predlogom v 32. številki »TV 15«, ko tovariš M. R. predlaga, naj borcem iz leta 1941 pripadala pokojnina v višini 95 odstotkov pokojninske osnove, borcem iz leta 1942 v višini 90 odstotkov pokojninske osnove, a borcem do 9. septembra (13. oktobra) 1943 pa dosedanjih 85 odstotkov. S tem bi bila vsaj delno odpravljena prevelika razlika med nosilci spomenice 1941. in borci prvih dveh let NOB.

MATIJA PEZDIRC

Klusovemu Joži - Bogu Flandru v spomin

Dodatno k črtici »Meja«, ki ste jo objavili v 20. številki »TV 15«, vam pošiljam fotografijo soborca — junaka Jožeta, s katerim sva preživela v Cankarjevi brigadi hude in dobre, vesele in žalostne čase. Skupaj sva se udeležila tudi borb ob zavzetju Bosiljeva na Hrvaškem v dneh 29. do 30. junija 1944, kjer je padel... V spomin na junaka in dobrega prijatelja mi je ostala le pričujoča fotografija z njegovim lastoročnim posvetilom. Zelel pa bi, da objavite tudi posvetilo, ki ga je Klusovemu Joži-Bogu Flandru napisal Matej Bor:

Kadar spet bitka je bila za vami in drugi pozaspali so po trdih tleh, ti nisi spal. Pod bukvom v mah si sedel, v tišini srca njihova obredel, ki potonila v sanjski so omami, in pisal o teh velikih in divjih si dneh. Spet bitka je končana in ti spiš, krog usten komaj vidna sled breznejnje boli, ki si tajil jo še tedaj, ko si gubil se v mrak... Mi moramo naprej, a ti, čeprav molčiš, ob Kolpi tam z otožnimi topoli pomeniš dobro se, poet — junak.

M. PREMRU
Piran, Obzidna 1

ODGOVOR UREDNIŠTVA:

Fotografija žal ni dovolj jasna za kliširanje in je ne moremo objaviti; mislimo pa, da so tudi samo iskreno zapisane misli dostojna počastitev spomina vašega prijatelja in znanega partizanskega poeta, pisatelja in borca.

PLINSKA KATALITIČNA PEČ

aida^{SUPER}

ZA POCENI
IN HITRO
SEGRETJE PROSTORA
JE NENADOMESTLJIVA
PLINSKA PEČ

aida^{supr}

- direktno vžiganje tekočega plina
- na principu katalize tekoči plin gori brez plamena in izgori skoraj 100 %
- že po nekaj minutah peč doseže maksimalno intenzivnost gretja
- peč ne potrebuje odvoda v dimnik
- velika praktičnost namestitve in prevoza iz enega prostora v drugega

NOVOSTI

- peč ima vgrajeno slučko za kontrolo atmosfere kjer izgori plin z majhnim plamenom ves čas delovanja peči
- z gornjim je padana popolna varnost uporabe peči ob upoštevanju navodil za uporabo
- 2-letna garancija

MERE: 41 • 49 • 79 cm

TEŽA BREZ JEKLENKE: 16,5 kg

POTROSNJA BUTAN-PROPAN PLINA:

min.:	155 gr/h ... 1.900 kcal/h
sred.:	200 gr/h ... 2.500 kcal/h
max.:	250 gr/h ... 3.000 kcal/h

Panel, ki je vgrajen v peč je atestiran na Rudarsko-geološki fakulteti v Beogradu, atest št. 286/2 od 23. 12. 1968.

ELRA - ŠKOFJA LOKA - RATEČE



TOVARNA GOSPODINJSKIH APARATOV ELRA ŠKOFJA LOKA

Nekaj pripomb

Ker se pripravljamo nov sistem pokojninskega zavarovanja, bi hotel dodati nekaj misli o borčevskih pokojninah. Letos je bila borčevska pokojnina zvišana na 816 din in to za vse udeležence

NOV enako, od nekvalificiranega do visoko kvalificiranega delavca. Pokojnina je enaka tudi ne glede na to ali ima borec 35 ali 40 let ali pa tudi manj delovne dobe.

Aktivisti in aktivistke — nekaj je tudi takih, ki so na temelju

Vojaška veda in tehnika

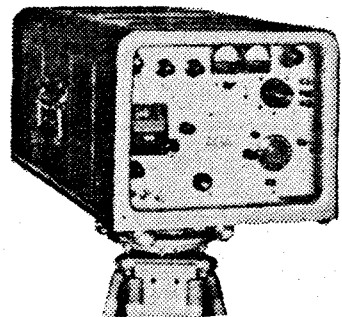
Šestkrat večji izdatki NATO pakta

Vojaški izdatki skoraj vseh dežel na svetu nenehno naraščajo. To velja zlasti za dežele NATO pakta. Iz podatkov, ki so bili objavljeni v Revue Internationale de Defense, je videti, da so se skupni vojaški izdatki dežel, članic tega pakta, v zadnjih devetih letih povečali šestkratno. Belgija je, na primer, v letu 1968 (v oklepaju so podatki za leto 1949) v vojaške namene porabila 30.791 (7653) milijonov belgijskih frankov. Kanada 1934 (372) milijonov kanadskih dolarjev, Danska 2345 (369) milijonov danskih kron, Združene države Amerike 79.605 (13.503) milijonov dolarjev, Francija 30.200 (4787) milijonov frankov, Velika Britanija 2364 (779) milijonov funtov, Italija 1395 (301) milijonov lir, Zahodna Nemčija 20.324 (v letu 1954 6287) milijonov mark.

Evropske dežele, članice NATO pakta, so v letu 1968 namenile za vojaške potrebe skupno 22.606 (v letu 1949 — 4825), ZDA in Kanada pa 81.394 (13.875) US dolarjev, skupno torej 104.000 (v letu 1949 — 18.700, lani pa 100.321) US dolarjev.

Laserski daljinomer

Novi laserski daljinomer, izdelak švedskega podjetja AGA, ima v primerjavi s podobnimi daljinomeri, ki jih poznamo, vrsto prednosti in je mogoče z njimi natančno izmeriti razdaljo tudi do zelo oddaljenih objektov. To je moč delati z enim samim aparatom in samo enim človekom. Na točki, katere oddaljenost žele ugotoviti, postavijo žaromet, od katerega se odbija laserski žarek.



Ta je tako močan, da je mogoče ob lepem vremenu izmeriti razdalje do 60 km, pa tudi v megli in slabem vremenu ima veliko prebojnost. Filter v sprejemniku aparata sprejema samo laserski signal in zato je doseg tega daljinomera enak podnevi in ponoči.

Aparat tehta približno 20 kg, ves komplet (aparat, stativi in akumulator) pa približno 50 kg.

Top 90 mm na lahkem tanku

Doslej je bil francoski lahki tank AMX-13 oborožen s topom 75 mm, ki je s svojo granato na razdalji 2000 metrov prebil do 175 mm debel jeklen oklep pod pogojem, če ga je granata zadela pod pravim kotom. Odslej bodo tanki AMX-13 streljali kumulativne granate 90 mm, ki so v primerjavi z granatami 75 mm



dvakrat lažje, prebijajo pa do 320 milimetrov debel oklep. Ker imajo kumulativne granate stabilizatorska krilca, zelo natančno zadevajo cilje. Ugotovili so, da na razdalji 1000 metrov znaša njihov odklon največ en meter.

Po predelavi bodo ta oklopna vozila zadržala dosedanje prednosti (majhno težo in veliko gibljivost), pridobila pa bodo na učinkovitosti.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Jurišniki se vračajo

ČEDALJE POMEMBNEJŠA VLOGA PODZVOČNIH LETAL — KOVINSKE PTICE, KI POVEČUJEJO NASO OBRAMBNO MOČ

V letalstvu nenehno nastajajo novi tipi letal. Med njimi je še najmanj vrhunskih letal — letal, ki pomenijo glede hitrosti, višine poleta in dosega korak naprej. Vzroki za to so ne le v ogromnih naporih, da bi dosegli višjo stopnico, tisto, na kateri aeronavtika doslej še ni bila, temveč tudi v tem, ker za »naj naj« letala ni kdove koliko zanimanja. V dirki proti vrhu letalstva, k hiperzvočnim letalom, sodelujejo le še tri ali štiri dežele. Pa še v teh najbolj razvitih državah so zelo iskana letala, ki lete z običajnimi, že zdavnaj doseženimi hitrostmi, odlikujejo pa se po izrednih bojnih in manevrskih lastnostih, predvsem po kakovosti. Zato še vedno iščejo nove tipe podzvočnih letal; zlasti to velja za letala, ki so namenjena za neposredno podporo enotam. Tu mislimo predvsem na jurišnike.

Jurišniki so zablesteli že med drugo svetovno vojno, nato pa so jih začeli spodrivati lovci-bombniki. Sedaj njihova cena spet narašča. Izkušnje, ki so si jih bili pridobili v zadnjih letih, kažejo, na to da so nadzvočna letala neprijemna za neposredno podporo. Zato med strokovnjaki prevladuje mnenje, da morajo lovci-prestrelalci letati s nadzvočnimi hitrostmi in da letala za neposredno podporo ne samo da lahko lete, temveč morajo leteti s podzvočnimi hitrostmi. Posledica takšnih ugotovitev je nastanek nekaterih novih letal, kot so tudi ameriški »Corsair II«, francosko-britanski »Jaguar«, italijanski G-91Y in še nekatera druga.

Vsa ta letala so izrazito podzvočna. Med sodobne jurišnike je treba vključiti tudi novo jugoslovansko reakcijsko letalo tipa »Jastreb«, ki je že sestavni del oborožitve jugoslovanskega vojnega letalstva in ki je sprito svoje kakovosti pritegnil nase pozornost tudi tujih strokovnjakov.

Izreden dvosedeznik

Jurišnik »galeb« se je razvil iz znanega in tudi v tujini cenjenega šolskega reakcijskega dvosedeznika tipa »galeb«. Letalo so začeli konstruirati leta 1957 v vojaškem letalskem tehničnem inštitutu v Zarkovem pri Beogradu. Leta 1960 so napravili dva prototipa, prvo letalo te vrste pa je vzletelo leto dni kasneje, Junija 1963 so letalo razstavili na letalski razstavi, ki jo vsako leto prirejajo na letališču Bourget pri Parizu. Takrat so postali pozorni nanj strokovnjaki, obiskovalci in tisk. Dobilo je visoke ocene in so ga razvrstili med najboljše šolske reakcijske aparate na svetu. V primerjavi z drugimi letali te vrste je »galeb« hitrejši, pri primerjavi z drugimi letali te vrste letanju in pristajanju pa se je tudi obnašal bolje od drugih. Strokovnjaki so ugotovili, da je precej boljši od podobnih letal britanske, francoske, čehoslovaške in poljske proizvodnje. Edini konkurent bi mu lahko bil le italijanski dvosedeznik tipa MB 326.

Letala tipa »galeb« serijsko izdelujejo v mostarski tovarni »Soko«. So povsem domači izdelki razen nekaterih elektronskih naprav, pilotskih sedežev, ki jih je moč v primeru nevarnosti potisniti iz trupa, in motorja. Motor Rolls-Royce ima 1.130 kg potiska. Enak motor uporabljajo tudi Italijani za svoje letalo MB 326. Največja hitrost, ki jo naš »galeb« lahko doseže, znaša 812 kilometrov na uro v vodoravnem poletu, pri rahlem spuščanju pa 850 kilometrov na uro. Vzpenja se s hitrostjo 22,8 metra na sekundo, brez pristanka pa lahko leti 1.200 kilometrov daleč.

Že precej časa naše vojno letalstvo uporablja večje število teh letal za letalsko in bojno urjenje pilotov po letalskih šolah in eno-

tah. Vsako letalo tega tipa je lahko oboroženo z dvema mitraljezoma (v nosu letala), s seboj pa lahko ponese tudi bombe in rakete. Če je treba, ga uporabljajo tudi za izvidniške in jurišne naloge.

Idealno letalo za neposredno podporo

V enote našega vojnega letalstva prihaja čedalje več pravih bojnih letal, ki so se razvila iz dvosedeznika »galeb«. To so enosedezni jurišniki tipa »Jastreb«. Menijo, da bo naše vojno letalstvo kmalu imelo že nekaj stotin letal obeh tipov.

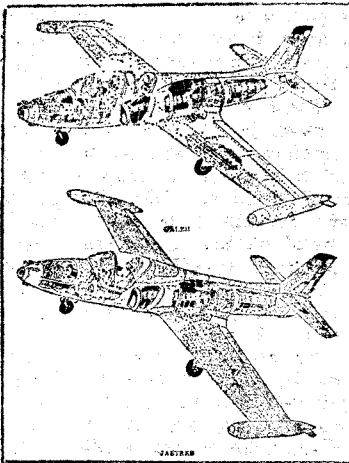
Sklep o proizvodnji jurišnikov tipa »Jastreb« so sprejeli leta 1962. prva dva prototipa pa sta se dvignila v zrak dve letu kasneje.

Po zunanem videzu sta obe letali, »galeb« in »Jastreb«, povsem enaki, le da je v »Jastrebu« en

sedež odstranjen, prostor pa uporabljen za dodatno opremo in delno tudi za motor. Tako je »Jastreb« postal enosedeznik in ima tudi močnejši motor kot pa »galeb«. Tovarna »Soko« izdeluje jurišnik »Jastreb I« in izvidniško letalo »Jastreb II«, ki ima namisto bomb in raket fotokamere.

Letalo tipa »Jastreb« je enomotorni enosedeznik z nizkimi krili. Njegov trup je dolg 10,35 m, čez krila pa ima 10,38 m. Visok je 3,3 m. Ob vzletu je težak kakih 3.375 kg. Turboreakcijski motor ima 1.437 kg potiska. Pri vodoravnem poletu je hitrejši kot »galeb«, ima tudi večji doseg — 1.430 km. Da bi se lahko hitreje odlepil od tal, je opremljen z dveh startnima raketama. Oborožen je s tremi mitraljezi, s seboj pa lahko ponese tudi precej bomb ali raket.

Tako se je Jugoslavija osamosvojila tudi glede proizvodnje šolskih in osnovnih bojnih letal. Zlasti pomemben je »Jastreb I«, ki je najodobnejši jurišnik in najbolj iskano letalo za neposred-



no podporo iz zraka enotam kopenske vojske ali mornarice. Nekaj stotin takšnih letal bo nedvomno zelo okrepilo našo obrambno moč.

NARODNA ARMIJA

Protiraketna izstrelišča v ZDA

učujejo tudi možnosti boja z balističnimi raketami s pomočjo Zemljinih umetnih satelitov, ki so opremljeni s sredstvi za odkrivanje in uničevanje raket (načrt Bamby).

Poglavitna sredstva za uničevanje raket naj bi bile protirakete. Po uradnih podatkih je mogoče sklepati, da je delo na uredništvu tega načrta ustavljeno zato, ker je le-ta preveč kompliciran, pa tudi stroški so zelo visoki. V zadnjem času je slišati, da bodo obnovili izgradnjo vesoljskega sistema protiraketne obrambe.

Drugi način boja z balističnimi raketami takoj po njihovi izstrelitvi je uporaba avto-protiraketnega sistema, ki lahko sam odkrije izstrelitev balističnih raket in jih sprejme na aktivnem delu njihove poti s pomočjo letal S-5 in protirakete, ki je zasnovana na projektu balistične rakete »Poseidon«.

Poglavitnega pomena za boj z balističnimi raketami, je po mnenju zahodnih vojaških strokovnjakov, njihovo uničenje na kraju poti. Zato so v ZDA pripravili sistem s protiraketami »Nike-zeus« in »Nike-ajax« z namenom, da obvarujejo najpomembnejša strateška središča Združenih držav Amerike.

Ta sistem predvideva 12 do 14 izstrelišč za protirakete »Spartan« (eno izmed teh je na Aljaski, drugo pa na Havajskem otočju) in 6 do 7 izstrelišč, za proti-

rakete »Sprint«. Sistem vsebuje tudi radarsko-lokatorske postaje za odkrivanje, razporejene pa so vzdolž severnih meja ZDA. Program je moč uresničiti šele po petih ali šestih letih.

Protiraketa »Spartan« je dolga 16,7 m, ob izstrelitvi pa je težka 11.340 kg. Atomsko bojno glavo lahko ponese od 650 do 740 km daleč. Protiraketa »Sprint« je namenjena za boj z raketami, ki lete na višinah od 15 do 40 km. Ameriški strokovnjaki so izračunali, da bi bilo treba za obrambo New Yorka postaviti vsaj še sto ramp za izstreljevanje takšnih protiraket. Strokovnjaki menijo, naj sistem protiraketne obrambe vsebuje protirakete »Spartan« in »Sprint«. Prve bi uporabljali za obrambo večjih območij tako, da bi uničevali glavino raket, ki bi jih sovražnik izstrelil, druge pa bi branile pomembnejše objekte v primeru, če bi se katera izmed sovražnikovih raket prebila skozi prvo obrambno črto. Po varianti »A« načrtujejo sistem protiraketne obrambe za obrambo 25 največjih ameriških mest. Menijo, da bo uresničitev tega načrta stala kakih deset milijard dolarjev.

Varianta »B« predvideva obrambo 50 večjih mest, stroški za njeno uresničitev pa bi se dvignili na 20 milijard dolarjev. Najdražja je varianta »C« (30 milijard dolarjev), ki predvideva obrambo še večjega števila mest.

gramofoni magnetofoni v nami
TELEFUNKEN



N pri pošti
in pri Tromostovju
v Ljubljani

ter v poslovalnici
name v Škofji Loki

Nedić ga je zaman pričakoval

Spomladi 1942 so bili za partizane na Zlatarju hudi časi. Stanje pa se je občutno popravilo, ko so jim iz zlatarskih bataljonov, ki so se takrat zadrževali ob Drini, poslali skupino borcev na pomoč. Po njihovem prihodu se je spet dvignilo zaupanje prebivalstva v partizane.

Četniki so v tistem času močno ustrahovali ljudi v vaseh okrog Zlatarja, Nove Varoš in po vsem Sandžaku. Samo v Novi Varoši in okoliških vaseh je bilo kakih štiri tisoč četnikov, v mestu pa se je nastanil njihov štab s podpolkovnikom Glišićem na čelu. Pa tudi Draža Mihailović se je takrat zadrževal tik pod Zlatarjem. Gverilci so imeli oporišča v Bistrici in Draževicah. Kmetje so jim pomagali in jih obveščali o vsem, kar so bili zvedeli.

Nekega dne so bili gverilci obveščeni, da bo iz Črne gore šel skozi Žljeb neki četniški funkcionar. Menili so, da gre za direktorja podgoriške gimnazije Milutina Jelića, enega izmed organi-

zatorjev četniškega gibanja v Vasojevićih. Takrat so si četniki prizadevali, da med svojimi silami v Črni gori in Srbiji vzpostavijo čim boljše zveze.

Zato so gverilci v Žljebu postavili zasedo. Vedeli pa so, da po cesti pogosto hodijo četniške kolone. Ni jim bilo treba dolgo čakati. Približno opoldne so že zagledali sovražno kolono. Bila je le predhodnica. Naši je niso napadli, zakaj bilo jih je le šest z enim puškomitraljezom, razen tega pa je bila njihova naloga v tem, da ujamejo četniškega funkcionarja. Zato so četniško predhodnico, ki je šela kakih petdeset mož, mirno spustili mimo svojih položajev.

Nekoliko kasneje so na cesti zagledali starejšega, debelega človeka v civilni obleki. Sledil mu je oficir z oznakami kapetana bivše jugoslovanske vojske, nekoliko bolj zadaj pa je bilo videti že novo četniško kolono. Pot je bila zelo ozka in je vijugala med skalovjem. Četniki so lahko hodili le drug za drugim. Borci v zasedi so sklenili, da ne bodo več čakali, zakaj vse je kazalo na to, da mora biti civilist v oficirjevem spremstvu človek, katerega so pričakovali. Dogovorili so se, da bodo oba ugrabili, ne da bi se spuščali v boj z drugimi četniki. Izza velike skale so čakali vse dotlej, dokler se jim tadva nista povsem približala. Nato je nekdo izmed borcev planil pred civilista in zavpil:

»Stoj!»

Četnika sta obstala, toda kapetan je takoj zatem skočil v zaklon in pripravil puško na strel. Partizani so tudi namerili svoje puške nanju in zahtevali, naj jim pokažeta legitimacije. Četniška kolona, ki se je blizala po poti, je tudi slišala vzklik »stoj« in se je celo nekoliko umaknila nazaj. Medtem se je debelih začel jeziti:

»Kdo ste? Zakaj me zaustavljate, ko pa se mi mudi? Ali sploh veste, s kom imate opravka?»

»Mi smo četniki iz odreda Vuka Kalajtovića. Dobili smo nalogo, da zaustavimo vsakogar, ki bi šel tod mimo, in ga pripeljemo komandantu Kalajtoviću, ki je tam gori v gozdu.»

Gverilci so na kapah res imeli četniške oznake. Zatrjevali so, da tako postopajo z vsemi, zakaj večkrat naj bi se že dogodilo, da so tod mimo hodili partizani s četniškimi kokardami.

»Pred nama je šla naša predhodnica.»

»Tudi to smo odpeljali k našemu komandantu,« se je glasil odgovor. »Ves ta kraj je blokiran

in če sta zares četnika, bosta lahko mirno nadaljevala pot.»

Medtem ko je civilist pristal, da gre z njimi, kapetan ni hotel pokazati legitimacije, pa tudi orožja ni hotel odložiti. Gverilci so mu s silo odvzeli karabinko, nato pa oba ujetnika odpeljali v gozd.

»Dobro, kam pa naju peljete?« je povpraševal civilist.

»K Vuku Kalajtoviću.»

»Ali poznate Milutina Jelića?»

»Ne, zanj pa še nismo nikoli slišali,« so odgovorili gverilci.

»Kakšni četniki pa ste, da ne veste, kdo je Milutin Jelić?»

»Peljemo vaju h komandantu, ta pa bo že vedel, kdo je Jelić.»

»Vas bom že naučil, kako je treba spoštovati svoje predstojnike. Zahteval bom, naj vas vse kaznujejo...«

»Poslušajte,« ga je prekinil nekdo izmed gverilcev. »Če se ne mišlita pokoravati, vaju bomo ubili, ne da bi bila zasllišana. Ukazali so nam, naj se izogibamo vsakega hrupa...«

Previdnost je res bila nujna, saj je bilo v vasi v neposredni bližini Žljeba četniško oporišče.

Četniški debelih pa je še nadalje godrnjal. Ko so bili že globoko v gozdu, je partizanom očital:

»Vi ste res veliki bedaki! Lovite četnike, medtem ko se drugje partizani nemoteno sprehajajo. Jaz pa se že dvajset let borim proti komunistom...«

To je ujeta četnika dotolklo. Vse dotlej sta bila prepričana, da imata opravka z neobveščeni četniki. Ko so gverilci preiskali ujetnika, so ugotovili, da je debeli in visoki civilist res Milutin Jelić, ki so ga bili pričakovali. Oficir pa je bil žandarmerijski kapetan Durutović, ki je imel nalogo, da spremlja Jelića. Pri Jeliću so našli tudi pismo, ki mu ga je bil poslal sam Milan Nedić, predsednik srbske kvislinške vlade. Nedić je bil poklical Jelića v Beograd »zaradi pomembnih razgovorov...«

»Ti, debeli izdajalec, ne boš nikoli več videl Beograda. Izdajalec Nedić bo nate zaman čakal,« so mu rekli partizani.

Dokumenti so bili zadosten dokaz in četniška funkcionarja sta prejela zasluženo kazen.

Po tem dogodku je med četniki na območju Nove Varoš nastal razdor. Sumili so, da je nekdo izmed njih likvidiral Jelića in kapetana Durutovića. Med četniškimi oficirji je prišlo celo do osebnega obračunavanja, vse to pa je šlo v korist partizanom in njihovim somišljenikom.

JOVAN RADOVANOVIC

Ivan Jan:

Gorenjsko domobranstvo

Posebej moramo omeniti propagandno službo Gorenjskih domobrancev. Neprestano so ugotavljali, da je propaganda najmanj tako važna kakor orožje, če ne celo še bolj. V svojem razpisu je šef propagandnega oddelka v Kranju (podpisan Slavko Krek) 7. 11. 1944 naročil vsem komandantom in propagandistom domobrinskih posadk, naj nikoli ne pozabijo na učinke propagande. V ta namen so iz Ljubljane neprestano prihajale velike količine »Slovenskih domov« in drugega propagandnega gradiva. Vodja Alojzij Ferne je bil pri tem delu tako vnet, da je bil po večkrat na teden z avtomobilom v Ljubljani in tudi sam dovažal propagandno gradivo, ki so ga potem delili po postojankah. Dokumenti kažejo, da je bil pred dokončnim formiranjem centra Gorenjskega domobranstva šef propagandnega oddelka Slavko Krek, eden izmed organizatorjev domobranstva na Gorenjskem, ki so prišli iz Ljubljane. Domobranksko poročilo s podpisom šefa propagandnega oddelka istega dne govori o velikem uspehu, ki so ga z vnetim razširjanjem propagandnega časopisja dosegli npr. na območju občin Predosije in Preddvora domobranci iz Predoške postojanke. Prav tako hvali za širjenje literature postojanko iz Cerkelj, Voklega in od drugod. Glede posadke v Smledniku pa ugotavlja, kako je moč spremeniti mišljenje ljudi, ki so bili v začetku domobrancem sovražni.

Z razpisom z dne 9. 12. 1944 pa center Gorenjskega domobranstva vsem poveljnikom naroča, da mora imeti vsaka enota gorenjskega domobranstva dobrega in sposobnega propagandista, ki je dolžan zelo tesno sodelovati s poveljnikom in obveščevalcem posadke.

Propagandno delovanje so delili na notranje in zunanje. Z notranjo propagando so skrbeli za protikomunistično vzgojo domobrancev, in sicer prek literature ter z osebnimi stiki. Veliko pozornost so posvečali opravljanju verskih obredov, cenili pa so take knjige, kot so bile »Rdeče mreže« in podobno. Propagandisti in poveljniki so tudi skrbeli, da so jih obiskovali duhovniki — domobranski kurati, njih so imeli veliko oporo.

Kar se zunanje propagande tiče pa je bilo važno zbiranje »komunistične literature«, ki so jo iskali med ljudmi. Dalje so razpečavali svoje časopise, knjige, brošure in sploh propagandne izdelke centra Gorenjskega domobranstva oz. Reichspropagandeamta. Poleg tega so pompozno govorili o partizanskih porazih ter o svojih uspehih. Naročeno jim je bilo, naj se posebej zanimajo tudi za šolsko mladino, o čemer govori več razpisov. Zelo veliko pozornost so posvečali tudi javnim protikomunističnim zborovanjem, kakršna so skoraj vse leto 1944 prirejali po vsej okolici — npr. v Trziču 14. julija, v Kranju dva dni prej, 29. sept. spet v Kranju, 1. oktobra v Senčurju in v Velesovem itd.

Prav tako veliko pozornost so posvečali obveščevalnemu delu, zato so pri vseh poveljstvih postojank postavili tudi primerne obveščevalce, katere so izbirali iz vrst najzaupnejših in najzanesljivejših elementov.

NASTAJANJE IN RAZVIJANJE DOMOBRANSKIH POSTOJANK

Domobranske postojanke so tudi na Gorenjskem nastajale postopoma, največ pa jih je čutili pozno jeseni 1944. leta. Pred nastankom te ali one postojanke je bilo v različnih krajih, npr. v Kranju, v Voklem, v Trziču in drugod več tajnih sestankov, nakar so se postopoma začeli pojavljati domobranci v skupinah.

Osnovna pomoč pri tem organiziranju pa je prihajala iz Ljubljane oz. iz nekdane Ljubljanske pokrajine, kjer je bilo več že izkušenih domobrinskih organizatorjev in poveljnikov. Nekaj teh je prihajalo iz Ljubljane legalno, precej, morda kaka polovica pa zaradi tajnosti ilegalno. Tudi Gorenjsko domobranstvo, včasih imenovano tudi »Gorenjska samozaščita«, po Nemcih pa »Oberkrainer Selbstschutz«, je po tej strani spadalo tudi pod »generalnega inšpektorja slovenskega domobranstva« generala Leona Rupnika, ki je imel sedež v Ljubljani.

(Nadaljevanje)



AVTOELEKTRO
TOLMIN

nagrajuje kupce svojih vžigalnih svečk Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

Mile Pavlin SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Meni pa sploh ne, ker tega ne bi prenesla. Moj edini cilj, ko sem začela delati za partizane, je bil po svojih močeh pomagati našemu ljudstvu do zmage in svobode. Vodilnih položajev in služb mi je bilo malo mar...

Kot blisk se mi je v glavi utrnula misel: Kaj pa, če ta človek sploh ni partizan? Saj ga še nikoli nisem videla skupaj z drugimi, obakrat ko sva se srečala, je bil sam ali s pajdašema. Če ne počenja vsega tega z menoj samo zato, da bi se zagovarjala in se sklicevala na moje delo v mestu, pri tem pa za priče navajala naše ljudi? Te bi Nemci lahko takoj pozaprli. Če ni tale pošast kriva, da so nam pozaprlji že toliko ljudi, če ni on sam gestapovec? Povrh pa partizan niti ne bi mogel biti tako nesramen, surov in okruten.

Kako naj se izognem njegovemu vprašanju?

»Motiš se, ko misliš, da sem imela zveze samo s petdesetimi našimi ljudmi v mestu,« sem rekla. »Poznam najmanj dvesto ljudi, ki bi jih Nemci še kako radi odkrili. Vseh sicer osebno ne poznam, toda vem o njih take podrobnosti ali značilnosti, da bi jih zlahka našli. Torej, lahko bi izdala vso mariborsko organizacijo... Toda kdo so ti ljudje, od mene nikoli ne boš zvedel. Lahko me tudi ubiješ, lahko mučiš kakor hočeš. Vem, da trpim in da bom umrla od rok sovražnika. Naši vodilni tovariši so nas vedno učili, da moramo vse kar vemo skrbno skrivati in molčati pred vsemi, ki jim ni potrebno, da bi vse vedeli. Kako si sploh upaš zahtevati od mene, naj ti povem za svoje sodelavce? Da nisi sam gestapovec? Tvoje obnašanje

50

prav nič ni podobno obnašanju pravega partizana! Po vsem tem sem skoraj prepričana, da se ne motim!»

Zdelo se mi je, da bo znorel od jeze. Kar poskočil je, me nekajkrat udaril v obraz kar s pestjo, da mi je prišlo malo manj kot slabo. Zanimal pa ni ničesar in prav to je v meni utrdilo prepričanje, kako sem uganila resnico o njem. Povrh pa še njegov bes!

»Povedala ti bom za vse, ki jih poznam, samo če dokažeš, da si res partizan,« sem nadaljevala. Zdaj se me je spet loteval pogum in začela sem natihem upati na rešitev. »Ne verjamem nobenim listinam in potrdilom. Pelji me nekam na poveljstvo ali kamorkoli, pokličejo naj znane partizane in voditelje mladinske organizacije, ki jih poznam. Dokler mi tudi okrožni sekretar ne dovoli povedati za vsa imena, ne zveš ničesar. Ne privoščim gestapu, da bi uničil naše gibanje v Mariboru in okolici.»

Po resnici povedano, da sem le nekolikanj pretiravala glede ljudi, ki sem jih poznala, da delajo za osvobodilno gibanje. Poznala sem jih manj, toda kar sem mu rekla glede podrobnosti, značilnosti posameznikov in sledi, ki bi jih lahko pokazale Nemcem, bi ti z mojo pomočjo najbrž za dolgo povsem zatrli v Mariboru našo organizacijo...

Kar sem pretiravala glede števila znanih ljudi, sem zaradi tega, da bi Simen, če je res gestapovec, ugriznil raje v nastavljen vabo. Zvedeti za vse te ljudi bi bil zanj preveč imeniten zalogaj, da bi me kar na kratko poslal na drugi svet. Če je res gestapovec, se bo na vse načine potrudil, da bi zanje zvedel. Vse je kazalo, da v moje pretiravanje ni posumil...

Čakala sem, kdaj me bo začel spet spraševati, toda zaman. S pajdašema je odšel nekam proč. Kot sem sodila, se zdaj posvetujejo, kako me bodo

51

prisilili ali preslepili, da bi kaj povedala. Res sem iz grmovja slišala njih tiho, razburjeno prerekanje.

Sama sem, zdaj ne pazijo name, sem pomislila. Malo prej so mi zrahljali vezi. Naj poskušam? Premaknila sem zapestja in začela tipati vezi. Res, bile so kar precej ohlapne. Se enkrat sem potipala, nato pa poskušala izvleči zapestje iz zanke. Napela sem vse moči, sunila, vrv se je razvila, mi posmuknila kožo, toda roka je bila prosta! V meni je vse vrisalo od zmagoslavja. Oh, da bi se še nekaj časa prerekli v grmovju, sem si vroče želela: Bliskovito sem odvezala še drugo, saj sem že imela eno prosto. Kot bi me veter odpihnil, sem skočila od debela v hosto, proč od njih. Plezala sem po strmini, po vseh starih in stoji, veje so me bile po obrazu in telesu, zaletavala sem se ob stebila, pa nisem čutila bolečin. Pričakovala sem vsak trenutek, da bom zaslislala za seboj korake preganjalcev in strele...



Mlakarjevi iz Viševka

Spomeniško urejeno grobišče padlih borcev na pokopališču v Viševku v Loški dolini. Pohvaliti je treba preživele borce te dobine, saj si zelo prizadevajo, da bi se dostojno oddolžili spominu padlih tovarišev. Nekdanji partizanski Francka Kraševac in Mara Grželj iz Vrhnike in podpisani prebiramo imena na spomeniku.

Mlakarjevi iz Viševka! Hudo mi je pri srcu, ko v duhu gledam v preteklost. Tista čudovita pomlad leta 1942! Večkrat sem se ustavljal pri gostoljubnih Mlakarjevih v tej vasi, zakaj njihov dom je bila tedaj ena izmed najpomembnejših naših postojank v Loški dolini. Mati mučenica-Frančiška Mlakar je leta 1938 pokopala moža Franca in se potlej z vsemi močmi prizadevala, da bi se vsi njeni otroci izučili poklica: sinovi Franc, Anton in udi v mizararski stroki, hčerki Angelca in Francika pa sta bili šivilji. Prijetno vzdusje je vladalo pri Mlakarjevih. V mizararski delavnici si videl pridne fante, katerih spretnosti so znale mojstrsko oblikovati les, tam iz hiše pa se je čulo brnenje šivalnega stroja. In vsi Mlakarjevi so se medsebojno zelo spoštovali, med njimi je vladala prava bratovska ljubezen in vsi so kar tekmovali, kako bi se oddolžili svoji materi za ves njen trud. Pa je v to idilično življenje tresčila vojna. In za kaj se bodo opredelili Mlakarjevi? Kam drugam kot v vrste Osvobodilne fronte, saj so bili narodnostno zelo zavedni in socialno čuteči ljudje. Še pred vojno so bili zelo prizadevni v naprednem gibanju in najbolj napeti elementi nazadnjaških sil doline so jim to zelo zamerili.

Z Mlakarjevimi sem se potlej sel v snežniškem pogorju. Ne z vsemi. Kako boleč je med nami odjeknila tragična smrt obeh Mla-

karjevih deklet: Angelce in Francike, ki sta padli pod streli fašističnih krvnikov 11. avgusta 1942. Obe polni življenja in hotenja sta morali umreti. Obe sta bili mladiški aktivistki in Angelca je bila aktivistka Zveze komunistične mladine.

Kaj pa trije bratje? Anton, Rudolf in France so nadaljevali začetno v borbenih enotah slovenske partizanske vojske. Kje sta Anton in Rudi, ta mlada fanta? Oba sta padla, oba sta žitvovala življenje za našo svobodo. In mati mučenica je preživela Golgoro. Med nemočnimi ostarelimi ljudmi in malimi otroci je preživljala hude čase v civilnem taborišču v snežniškem pogorju. Vendar pa jo neizmerno trpljenje in pekoča bolečina za štirimi svojimi najdražjimi, ki niso dočakali svobode, nista strli. Kot hrast v viharju je kljubovala vsem najtežjim preizkušnjam. Da, mati Mlakarjeva, bili ste vzor slovenske matere, ki je znala zatajevati

strahotno bolečino in storila vse kar je bilo v njeni moči za zmago naše vojske. In te zlate matere, tega svetlega partizanskega lika ni več. Leta 1960 je trudna za vedno zatisnila oči in zdi se mi, da je njena smrt šla neopazno mimo nas.

Kaj pa ti, moj sorojak in soborec France Mlakar-Robert, edini preživeli otrok svoje matere? Glej, listal sem po seznamu prvoborcev in nosilcev Spomenice 1941, ki ga ima občinski odbor ZZB NOV Cerknica. In tam med spomeničarji si tudi ti, upokojeni imetnik Spomenice 1941, bivaš v Celju, Gregorčičeva 1.

Vem, da ti vodstvo občinske organizacije ZZB Cerknica večkrat pošilja vabila, da se udeležiš raznih proslav, katerih namen je razvijanje tradicij NOB. Že dolgo te nisem videl. Bodi mi zdrav, in sprejmi najpristnejše pozdrave!

JOŽE JANEŽ

Kočevske novice

Prebivalci kočevske občine so svoj občinski praznik 3. oktober slovesno proslavili. Na slavnostni seji občinske skupščine je sekretar izvršnega odbora Občinske konference Nace Karničnik orisal dogodke iz časa NOB in o porojni graditvi porušene domovine. Posebej je omenil pomen Kočevskega zbora, ki se je vršil od 1. do 3. oktobra 1943 v Šeškovem domu Kočevje ob udeležbi 572 izvoljenih odposlancev. Ob tej priložnosti so podelili nagrade sklada »Jožeta Šeška«. Plaketi in na-

gradi sta prejela prof. Miloš Humek in Občinska zveza za telesno vzgojo. Predsednik občinskega sindikalnega sveta inž. Miha Briški je podelil in izročil odlikovanja predsednika republike Jožetu Turku, Rajku Jenkotu in Alojzu Kavsu.

Na praznik so izročili svojemu namenu novo zgrajeno blagovno hišo, poslovno enoto Trgovskega podjetja »Nama« iz Ljubljane, ki ima okoli 3000 kvadratnih metrov prodajnih prostorov.



sodobni družini
sodoben dom

marles®

marles - maribor

52

Bila sem že precej daleč, ko sem zaslila v globoki presunljiv krik enega izmed njih. Razumela sem tudi odurno psovko in grožnjo, da so se mi od groze dvignili lasje.

Obrnila sem se in stekla pošev po pobočju, da bi laže tekla in da bi v kar se da krajšem času bila kar se da dlje od njih. Skakala sem od skale do skale kot divja koza. Hosta se je začela redčiti. Nato sem se spet obrnila in jo udrila v dolino. Padala sem in se smučala po strmini. Tako dolgo, da sem čisto obnemogla. Srce mi je v prsih divje tolklo, hotelo ga je razgnati od napora. Zgrudila sem se na vlažna gozdna tla, vse je v meni gorelo. Nisem mogla verjeti, da sem se rešila. Čez nekaj časa sem se zavlekla v gosto grmovje in napeto poslušala. Vsaka sapica mi je pognala hitreje kri po žilah in mi stisnila srce. Tako sem želela v svojem skrivališču dolge ure, napoj mrtva od strahu, naporov in skrbi. Znočilo se je že, postalo je hladno in zebsti me je tudi začelo. Tudi zveri so se oglašale in teh sem se tudi bala. Saj so se po Pohorju klatili volkovi, nihče jih ni preganjal, ker ni bilo lovecev, pa mesa so imeli več kot preveč. Človeškega... Vso noč sem drgetala pod deblom košate smreke, ki sem si jo izbrala, da bi lahko nanjo splezala. Včasih sem za hipec zadremala, pa me je vsak šum zbudil. Še zdaj se čudim, da nisem zbolela. Toda človek je mlad, zdrav in odporen, česa vsega ne prenese...

Zjutraj pa sem že čutila, kako imam svežo glavo in kako mi spet možgani delujejo. Začela sem premišljevati, kaj mi je napraviti. Šimen in njegovi me več ne bodo našli, saj sem bežala najmanj dve uri daleč. Pohorski gozdovi so obširni kot morje in trije ljudje jih ne bodo mogli preiskati. Lahko bodo samo sklepali, da se bom skušala vrniti v Maribor, zato bodo skušali postaviti zasede ob potih, ki vodijo tja...

53

Toda moja obleka! Tako je bila raztrgana in blatna, pa tudi krvava, da bi taka vzbudila pozornost slehernega človeka. Če se zatečem na kakšno kmetijo, me tam lahko ujamejo oni trije ali pa kakšni drugi partizani, lahko pa tudi Nemci. Če se vrnem taka v Maribor, me bo prvi orožnik ali vojak zgrabil in odpeljal na policijo. Tam sem najbrž že zapisana, vprašali bodo, kaj sem počela na Pohorju... Če povem, da so me tako zdelali partizani, bodo to izkoristili za svojo propagando, češ da tako delajo z ljudmi. Tedaj bi spet za seboj porušila vse mostove in se postavila na njihovo stran. Če molčim, me bodo držali v ječi in me zaslisevali. Posebno še, če so oni trije gestapovci in bodo sporočili pajdašem v Mariboru, da vem za mnoge naše ljudi. Ko so me imeli zvezano v hosti, sem jim še lahko ušla, iz ječe v mestu pa ne bi mogla... Toda treba je nekaj ukreniti, treba je tudi tvegati, sem sklenila in se spustila po poti v dolino, toda ne proti Mariboru, pač pa proti Rušan.

Še pred poldnem sem zagledala samotno kmetijo. Dolgo sem opazovala, če je okoli hiše kaj sumljivega, potem pa sem se odpravila in stopila bliže. Znala sem dobro nemško, zato sem se predstavila kot uradnica iz Grada, ki je v službi v Mariboru, v tovarni letal. Rekla sem, da sem šla s fantom na sprehod, pa so naju napadli trije neznanci, fanta pretepli in napodili v beg, mene pa hoteli posiliti. Pri tem so mi strgali vso obleko in taka zdaj ne morem v mesto. Prosila sem jih, naj mi vsaj srajco posodijo.

Ne vem, če mi je kmetica, ki je bila doma sama z dvema otrokoma, kaj verjela ali nič. Vsa se je tresla od strahu in mi molče dala neke stare cunje. Obljubila sem, da jih bom poslala po pošti. Res sem jih...

Za silo spodobno oblečena sem se proti večeru

54

vrnila v Maribor in nato domov. Najprej sem pozvedela, če so me Nemci iskali, ko sem zvedela, da me niso, sem šele vstopila v našo hišo. Skrila sem se v svojo sobo, domači so me zaskrbljeno obstopili in me spraševali, kaj se mi je pripetilo, pa nisem hotela govoriti. Nazadnje so spoznali, da sem morala doživeti nekaj strašnega in da o tem ne maram govoriti, pa so me pustili pri miru, samo spogledovali so se in si nekaj šepetali.

Po nekaj dneh, ko sem se za silo opomogla, sem odšla spet v Maribor iskat zveze. Kmalu sem dobila stike z našim vodstvom. Sekretarju sem povedala o svojem doživetju, pa tudi o svojih dvomih glede onih treh.

Dolgo me je ves zamišljen poslušal, nato pa je rekel:

»Dekle, v tej naši vojni se večkrat dogajajo zelo čudne reči, ki jih sami takoj ne znamo pojasniti. Zaenkrat je najbolje, če o vsem tem molčiš kot grob, da ne boš v ljudeh rušila zaupanja v našo stvar in ustvarjala panike ter nezaupanja. Mi pa bomo skušali vso zadevo raziskati. Toda zate je najbolje, če takoj izgineš. Doma te lahko poiščejo Nemci, če so oni trije z njimi v zvezi ali če te že od prej česa sumijo. Lahko te tudi oni trije sami pridejo iskat na dom in te pokončajo...«

Vsa sem vztrepetala ob misli, da bi spet šla na Pohorje in da bi me utegnili oni trije tam srečati.

»Samo na Pohorje, ne grem več,« sem stisnila iz sebe in se razjokala.

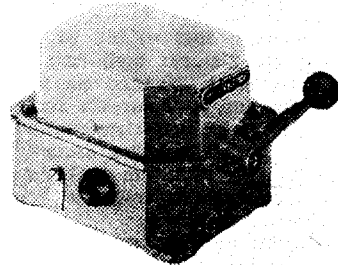
Sekretar me je pričel tolažiti, nato pa mi je razložil svoj načrt:

»Ne, ne bomo te več pošiljali v tiste kraje. Izberi si drugo ime in priimek, vse drugo. Dali ti bomo ponarejene potne listine, pa tudi priporočilno pismo.

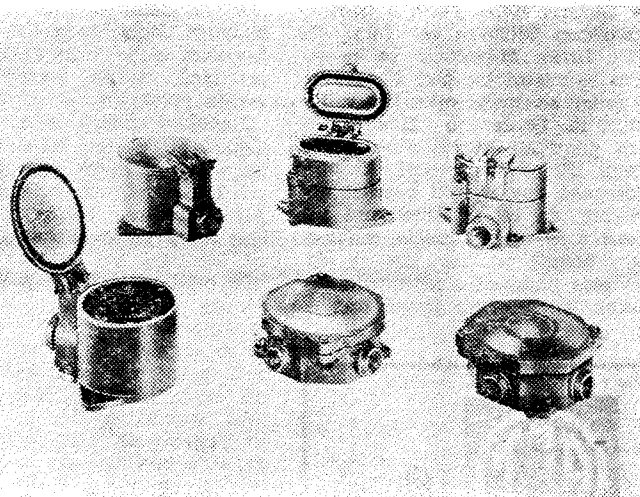
Obrtno podjetje

»OBRTNIK«

Borovnica

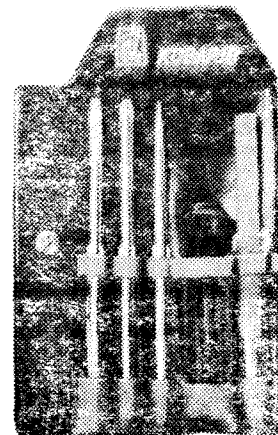


izdeluje vtičnice in motorna stikala



**GARNITURA
ORODJA
TIK G-51**

**GARNITURA
ORODJA
ZA VAS**



- izdelana iz visokokvalitetnih materialov
- vsestransko uporabna
- garnitura, ki jo morate imeti

ZA VAS JIH IZDELUJE
TIK TOVARNA IGEL KOBARID

KULTURNI OBZORNIK

KULTURNI OBZORNIK

POGOVOR O KNJIŽNICI NOV IN POS

Ne zaradi slave, temveč kot nauk za prihodnost

O načrtih glede nadaljnjih izdaj v okviru »Knjižnice NOV in POS« in o nekaterih drugih vprašanjih smo zaprosili za podrobnejše podatke tovariša Zdravka Klanjščka, polkovnika JLA, sodelavca vojaško-zgodovinskega inštituta iz Beograda, drugače pa predsednika komisije za zgodovino sveta za razvijanje tradicij pri republiškem odboru ZZB. Ta komisija namreč nastopa kot pobudnik in organizator dela okoli »Knjižnice NOV in POS«.

Koliko knjig je doslej že izšlo v Knjižnici NOV in POS, koliko jih bo še in kakšne?

Komisija za zgodovino sveta za razvijanje tradicij NOV pri predstvi republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je 15. septembra letos sprejela v »Knjižnico NOV in POS« 15. in 16. zvezek. Oba spadata v problemski del Knjižnice. Prvi je Srečka Vilharja »Narodnoosvobodilni boj primorskih Slovencev in Istranov na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji«, ki opisuje trpljenje tistih tisočev naših rojakov, ki so potem, ko so bili v italijanskih posebnih delavskih bataljonih in taboriščih, ostali na omenjenih otokih, kjer jim niso dovolili, da bi se priključili NOV, češ da so italijanski državljani, drugi zvezek pa je prvi del bodoče trilogije »Parti-

zansko tiskarstvo«. Pod naslovom »Osrednje partizanske tiskarne« ga je skrbno in temeljito pripravil Jože Krall.

Menim, da je »Knjižnica NOV in POS« z doslej izdanimi knjigami in tistimi, ki so v tisku (med njimi je tudi »Petnajsta brigada« Mileta Pavlina) že pokazala, kakšen je njen program, njene težnje in kaj lahko od nje pričakujemo.

Med šestnajstimi knjigami so štiri monografije tistih brigad, ki so se bojevale ves čas na slovenskem ozemlju, tri monografije prekomorskih brigad, ki so nastale v južni Italiji in potem sodelovale v sklepni operaciji Jugoslovanske armade, in tri knjige o rodovih vojske, artileristih, letalcih in tankistih.

S tem je Knjižnica nakazala svojo obsežno zamisel: oris borbenih poti vseh slovenskih osnovnih enot NOV v osvobodilni vojni, ki so nastale doma in izven meja naše ožje domovine.

Tudi doslej sprejeti zvezki problemskega dela Knjižnice kažejo njeno široko tematiko, saj so med njimi dobra znanstvena dela, kot sta knjigi dr. Toneta Ferenc »Kapitulacija Italije in narodnoosvobodilna borba v Sloveniji v jeseni 1943« in »Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945«, ali pa pravkar sprejete Krallove »Osrednje partizanske tiskarne«, vojaško zgodovinske študije, kot je Lada Ambrožiča »Pohod Štirinajste«, ali pa dobri orisi posameznih problemov kot na primer Stanka Petelina »Osvoboditev Slovenskega Primorja« in že omenjeni rokopis srečka Vilharja o Slovenceh na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji.

Na vprašanje, koliko knjig bo imela celotna zbirka lahko odgovorim: približno 50, bi danes težko natančno odgovorili. Zastavili smo si osnovni cilj, dati javnosti orise borbenih poti vseh brigad in odredov, končno število pa je odvisno od mnogoterih dejavnikov, zlasti pa od prizadevnosti avtorjev in odborov enot in služb, ki so si zastavili nalogo, da pripravijo rokopis zgodovine svoje enote. Ali je bila prvotna zamisel za Knjižnico veliko bolj skromna, kasneje pa so ustvarjalci postali samozavestnejši? Zakaj je bilo tako, zakaj so kasneje spoznali, da so možnosti večje?

Zamisel objaviti monografije vseh brigad in najpomembnejših odredov obstaja že dolgo. Zlasti sta se za njeno uresničitev zavzemala Vojaški zgodovinski inštitut in vojaška založba »Vojno delo« v Beogradu. To idejo je prevzela prejšnja komisija za razvijanje tradicij kot svoj program. Tako je ta osnovni cilj bil jasen že ob nastanku »Knjižnice NOV in POS«. Njen koncept smo razširili pravzaprav le tedaj, ko smo začeli s problemskim delom zbirke. Ta pa ni vnaprej določen.

Bistvo celotne akcije »Knjižnice NOV in POS« je bila in je še naslonitev določene zgodovinske aktivnosti na organizacijo ZZB NOV, mobilizacija njenega članstva za to dejavnost, usklajevanje dejavnosti z dejavnostjo borcevskih organizacij ter končno zaganjanje, da bodo člani in organizacije oziroma organi ZZB NOV Slovenije, od osnovnih organizacij do republiškega odbora

z dejanji podprli takšno akcijo.

In res se nismo zmotili, čeprav ni šlo čisto gladko. Tudi danes prihaja tu in tam do zastojev, malodušja, nepredvidenih težav, vendar so se odbori enot, ki so jih pripadniki brigad in odredov ustanovili v okviru ZZB NOV v Sloveniji, s pravo partizansko iznajdljivostjo in prizadevnostjo lotili te naloge. Pomagajo avtorjem, ki so jih angažirali, zbirajo sredstva, iščejo pomoči in vzpodbujajo. Skušajo premagovati težavno podporo dajejo tudi domicilne občine in občinske ZZB NOV.

Tudi zgodovinarji in drugi strokovni delavci na področju zgodovine narodnoosvobodilnega boja so z izredno prizadevnostjo prišli na pomoč. Razen tega da sodelujejo v komisiji za zgodovino, v kateri so Lado Ambrožič, dr. Tone Ferenc, Ivan Križnar, Miroslav Luštek, Stanko Petelin, dr. Miroslav Stiplovec, Milko Stofa, dr. Julij Titl in Milan Zevart, so avtorji številnih monografij, mentorji in recenzenti. Njihovi delavnosti, zavzetosti in odgovornemu pristopu gre velika zasluga, da je Knjižnica pokazala že tolikšne uspehe.

Tako je obča pripravljenost in aktivnost mnogih dejavnikov pogojila široko zamisel in navedene uspehe Knjižnice ter vzbujala zaupanje v njen uspeh.

Kot je znano, je zbirka pri nas v Sloveniji edinstvena v jugoslovanskih merilih. Ali se ti ne zdi da naše časopisje posveča premalo pozornosti tej akciji, premalo pozornosti pa tudi avtorjem, ki pogosto delajo v zelo tesnih razmerah in se ubadajo z velikimi težavami?

»Knjižnica NOV in POS« je v jugoslovanskih merilih res edinstvena zbirka po svoji zamisli, čeprav tudi drugod po Jugoslaviji izdajajo precej zgodovinskih del. Tudi drugi narodi izdajajo zgodovine svojih vojaških enot, vendar ne poznamo poskusa, da bi jih izdajali za vse enote. Vendar moramo pri tem upoštevati, da je naš osvobodilni partizanski boj bil hkrati tudi revolucionarni boj in boj za združeno Slovenijo v novi Jugoslaviji. To je bila doslej največja prelomnica v narodni zgodovini Slovencev sploh. In če je takšen prelomni čas razgibal sleherni slovensko vas in družino, zasekal globoke rane zaradi izdajstva, povzročil huda razdejavanja, po končani vojni pa omogočil sprostitve silnih ustvarjalnih moči in naglo naraščanje življenjske ravni, s katero sicer nikoli nismo zadovoljni, potem je razumljivo, da se bo o tem obdobju pisalo še in še in da nam bo ta naša polpreteklost vedno draga in naša.

V tej luči je »Knjižnica NOV in POS« pravzaprav napor generacije, ki je sodelovala v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji, da ohrani njegovo podobno in jo preda naprej, ne zaradi slave, temveč kot nauk za prihodnost, ki je v rokah mladih.

Naša sredstva javnega obveščanja v začetku res niso posvečala akciji prave pozornosti. Zdaj je boljše. Sleherni dober sestavek o tem vprašanju radi objavijo, le njihova pobuda je še nekako šepava. Komisija za zgodovino in vsi odbori delajo prostovoljno in brez plačanih uslužbencev, ki bi gradivo dostavljali sredstvom obveščanja. Zato marsikatero vprašanje, težava in aktivnost ostaja v senci in jih žarometi listov in RTV sredi obilice drugih problemov ne obsijejo.

List TV 15 bi morda kot organ ZZB NOV Slovenije lahko veliko storil v tej smeri. Lahko bi priobčeval razgovore s pisci posamez-

nih monografij, s predsedniki odborov in s člani o že objavljenih knjigah. Več bi lahko obveščal članstvo o težavah in o opravljenem delu za pripravo rokopisov, o finančni podpori občin in gospodarskih organizacij, o prodaji knjig in o brezplačni razdelitvi knjig bivšim borcev kot priznanje za njihovo sodelovanje v boju brigade. Moč bi bilo pisati tudi o odmevih pri bralcih, o najbolj prizadevnih sodelavcih akcije, o založniških problemih »Knjižnice NOV in POS« itd. Pri tem poudarjam, da ne delim mnenja, da je akcija le notranje vprašanje ZZB NOV. Njen značaj je obšedružen in dolgoročen.

Ker imaš pregled nad celotno akcijo pisanja knjig, mi povej nekaj o najbolj pogostih težavah, ki tarejo pisce. Kako bi se dale te težave odpraviti?

Priprava solidnega rokopisa poljudnega zgodovinskega dela, ki sodi v »Knjižnico NOV in POS«, je obsežno, dolgotrajno in naporno delo. Narodnoosvobodilni boj je imel številne razsežnosti in je zato njegova podoba zelo zamotana. Viri so zelo pomanjkljivi za partizansko in okupatorsko stran in še za tiste, ki jih imamo, ni sodobnih pomagal, kot so kartoteke in podrobni inventarji. Kljub temu da arhivske ustanove hranijo kakih šest milijonov dokumentov iz tega obdobja, se mora avtor posluževati tudi ustnih virov. Njegovo delo je podobno zbiranju redkih kamenčkov v velikem kupu gramoza, da bi sestavil lep mozaik.

Avtor mora obvladati jezik okupatorja, ali pa vsaj imeti dobro pomoč v tem, poznati mora njegovo organizacijo in ga proučevati v širših okvirih, če hoče razvozlati sovražno plat. V veliko pomoč so glede tega avtorju že objavljena dela, zlasti številni Zborniki dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije in drugi.

Vse podatke, do katerih se je dokopal, mora prepisati, urediti in proučiti, preden se loti pisanja. Da bi avtorjem olajšali delo, smo jim omogočili hitro kopiranje dokumentov, jim določamo mentorje in strokovne recenzente, omogočamo dostop do literature itd, odbori pa jim še organizacijsko pomagajo, da laže pridejo do virov in spominskega gradiva.

Tesno sodelovanje med avtorjem, prizadevnim odborom in komisijo za zgodovino, čim boljši stik s strokovnimi delavci v ustanovah, ki hranijo arhive, je najboljše pot za odstranitev težav, ki nujno spremljajo sleherni takšno delo.

V preteklosti smo se marsikdaj izogibali raznih napak, ki smo jih naredili v vojni in ki so včasih povzročile neuspehe pa tudi poraze. Po 25 letih so v glavnem že prenehali skoraj vsi vzroki, ki bi to opravičevali. Kakšno stališče ima vaša komisija do tega vprašanja, kakšna avtorji in kako rešujete takšna vprašanja?

V vsaki vojni oba nasprotnika hočeta z orožjem in vsemi drugimi sredstvi premagati eden drugega. V tem boju izkoriščata napake in pomanjkljivosti svojega nasprotnika bodisi na zemljišču, kjer se boj odvija, bodisi v organizaciji, zaledju bojnih enot ali pa v političnih stališčih in ukrepih, ki jih imata ali izvajata. Tak boj je neizorosen in v nem uporablja vsa sredstva, razen tistih, ki so v nasprotju s cilji dotične strani.

Tudi partizanski boj je imel značaj neizorosen vojni. Ker so v nem sodelovali ljudje, takšni pač, kakršni so bili, z vsemi pomanjkljivostmi, ki so jih imeli. Je nujno moralo priti tudi do napak in nepravilnosti, ki jih je potem sovražnik izkoriščal. Ali pa so imele neugodne posledice v naših lastnih vrstah. Nanake so lahko bile nesamitene ali pa širšega značaja. Včasih so neuspehi in porazi bili tudi posledica službenosti. Če bi v tem boju ne stori-

li prav nobene napake, bi vedno zmagovali in bi ne imeli nobene žrtve.

Komisija za zgodovino je bila vedno mnenja, da je treba podati resnično podobo dogodkov, procesov in stanja, kar pomeni, da je odločno proti idealiziranju. Njeno stališče je, da sleherni prispevek za zgodovino NOB mora biti resničen oris dejavnikov in nagibov, da mora dati pravilno presojo okoliščin in razmer ter ovrednotiti pozitivne kot negativne plati dogodkov. Nujno pa mora prikazati tudi nenehni boj za pravilno pojmovanje ciljev, boj za množice ter neprestano aktivnost zavestnega dela v partizanskih vrstah proti vsem pomanjkljivostim in napakam, za boljše vodenje enot in pravilnejše reševanje problemov. Rast partizanske vojske je bil hkrati tudi proces odpravljanja napak.

Idealizirano in propagandistično pisanje je škodljivo, ker ne prepričuje nikogar. Površno in enostransko prikazovanje napak češ saj je minilo že mnogo let, pa bi pomenilo krivico napram tisočim in tisočim tistih, ki jih niso storili in tudi tistim, ki so v dolgi požrtvovalni in dobri aktivnosti nekoč v našem pogrešili.

Skratka, zavzemamo se za resnico, vendar za polno in vsestransko resnico. V reševanju kakršnih koli dilem, na katere naletijo avtorji, skušamo pomagati z nasveti, po potrebi pa avtorji pokličejo na pomoč več udeležencev. Po mojem mnenju so avtorji dobro razumeli ta vprašanja in se trudijo podajati dogodke čimbolj resnično in po svoji najboljši vesti.

Jurišni bataljon 31. divizije dobi domicil v Žireh

To soboto in nedeljo, 13. in 19. oktobra, bodo v Žireh slovesno sprejeli borce jurišnega bataljona 31. divizije in jim izročili domicil.

V Dobručevem pri Žireh kjer je bil bataljon ustanovljen 6. decembra 1944, bodo v soboto odkrili spominsko ploščo. Zatem bo družabni večer. Upajo, da se bodo mnogi borci te enote in tudi drugi pripadniki takratnih enot 9. korpusa, udeležili skupnega srečanja. Organizatorji so že poskrbeli za hrano in prenočišča.

Glavna prireditve pa bo v nedeljo. V Žireh bodo odkrili dve spominski plošči. Prva označuje ustanovitev 31. divizije, druga pa simbolično prikazuje pot jurišnega bataljona. Znani pisar Ukane Tone Svetina, ki je izdelal že spomenik na Pokljuki, je tudi tu prispeval svoje. Iz našega in sovražnikovega orožja je upodobil burne čase NOV. Osrednji dogodek na proslavi bo podelitev domicila. Sosedne občinske skupščine — Škofja Loka, Logatec in Idrija so že sprejele ustrezne odloke.

Jurišni bataljon, ki se je razvil iz udarne čete, so v glavnem sestavljali mladi, hrabri borci, komunisti in člani SKOJ iz Gradnikov, Prešernove in 7. jkove brigade. Ob ustanovitvi je štel 106 borcev. Moralno razpoloženje te enote je dopolnjevalo za takratne razmere in možnosti izredno dobra oborožitev in oprema. Mnoge sovražne postojanke po Polhograjskih Dolomiti in drugod so začele čutiti njeno udarno moč in taktiko. Čez dober mesec dni je bataljon krenil na Primorsko in Kras. Tudi tam so se borci jurišnega bataljona sijajno obnesli v bojih. Samo v enem boju z izredno oboroženim in zagrizenim bataljonom 350 esesorcev iz divizije »Princ Evgen« pri Stanjelu so Nemci imeli 72 mrtvih in 60 ranjenih. Jurišni bataljon je zaplenil veliko orožja, municije in 23 konj. Zatem se je ta bataljon vrnil na območje Idrije, v pohodu na Trst pa je bil med prvimi.

K. MAKUC



SAP LJUBLJANA
oddelek za turizem
Titova 38

Priporočamo vam jesenske izlete:

- 19. 10. enodnevni izlet v Trbiž preko prelaza Predel v Bovec in Idrijo.
- 24. 10. trodnevni izlet v Dolomite in na Lago di Garda.
- 25. 10. dvodnevni izlet na Glogglackner in Dolomite
- 15. 11. dvodnevni izlet v Benetke z ogledom Chioggie (mesta, ki ga imenujejo male Benetke).
- 16. 11. enodnevni izlet na Dolenjsko na »martinovanje«
- 29. 11. trodnevni izlet na Madžarsko z bivanjem v Budimpešti in ogledom gledališke predstave
- 29. 11. trodnevni izlet na Dunaj z obiskom gledališke predstave oz. simfoničnega koncerta
- 29. 11. trodnevni izlet v München z ogledom taborišča Dachau
- 29. 11. trodnevni izlet na Gardsko jezero in v San Marino z vmesnimi ogledi Padove, Verone in Bologne
- 29. 11. trodnevni izlet v Pesaro z ogledom Ravenne, San Marina in Firenc

Zahtevajte pismene programe in informacije v vseh poslovalnicah.

SAP LJUBLJANA

Nepozaben obisk v Gorskem kotarju

Bilo je v soboto, 4. oktobra, letos. Mirno in jasno vreme nekaj dni prej in ljubljanska megla sta na zbirališču v Ljubljani obetala, da bo vreme ostalo lepo in sončno.

Na ploščad pred Slovensko filharmonijo so že veliko pred osmo uro iz vseh strani Ljubljane in drugih krajev Slovenije prihajali bivši borci 10. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade »Ljubljanske«. Pristrčni objemi in stiski rok borcev in bork so zgovorno pričali o njihovih medsebojnih vezeh, ki so bile vzpostavljene v najtežjih časih naše zgodovine, v borbi, v naši revoluciji. Toda to pot njihovo srečanje ni bilo namenjeno njim samim, temveč področjem in ljudem, ki so jih zadnjič videli pred 26 leti, ko so se pozimi 1943-44 skupaj z bratskimi hrvaškimi brigadami bili za osvoboditev Gorskoga Kotara in ga tudi pomagali osvoboditi.

Točno ob 8. uri, kot je bilo v programu, so avtobusi odpeljali, z njimi pa se je odpeljalo tudi približno 200 borcev in bork. Njihova pot je držala proti Dolenski in njeni metropoli Novemu mestu, nato pa čez Gorjance skozi Metliko in Črnomelj na Vinico.

V avtobusih je bilo živahno, kajti borci so v jasnem sončnem jutru lahko z očmi spremljali in si ogledovali pokrajino, ki so jo v toku vojne po pohodih in v borbenih spopadih s sovražnikom podolž in počez prehodili. Ponovno so oživeli spomini. Toda zanje skoraj ni bilo časa. Avtobusi so vse preveč hitro pripeljali na Vinico. In prav tu na meji so borci doživeli svoje prvo prijetno presenečenje, ki se je pozneje še in še ponovilo.

Onstran mosta čez Kolpo na hrvaški strani so borce pričakali predstavniki hrvaških borčevskih organizacij, ki so jih nato oba dneva spremljali na njihovi poti.

Po kratki in pristrčni dobrodošlici je kolona vozil z borci takoj nadaljevala pot v Lukovdol pri Severinu, kjer stoji rojstna hiša in spomenik duhovnemu in revolucionarnemu goranskemu velikanu in padlemu narodnemu heroju Ivanu Goranu Kovačiču. Borce so pozdravili in sprejeli predstavniki tamkajšnjih organizacij in šolska mladina, ki jih je obdarila z jesenskim cvetjem in spominskimi značkami. I. G. Kovačiča, borci pa so na spomenik položili venec in z enominutnim molkom počastili tega velikega pesnika in revolucionarja in njegov spomin.

Naslednji postanek s pozdravi in izrazi dobrodošlice je bil v Vrbovskem. Tu so pionirji bivše borce pred združenim domom skoraj zasuli s cvetjem, mala pionirka pa je imela pred borci govor v katerem je orisala pot in prispevek borcev »Ljubljanske« pri osvoboditvi Vrbovskega decembra leta 1943. Za izredno lep in pristrčen sprejem se je prisotnim zahvalil tovariš Vladimir Senk-Gaber, borci pa so s knjižnimi deli, ki opisujejo borbo v Sloveniji in tudi borbe slovenskih partizanskih enot na področju Gorskoga Kotara, obdarili pionirje tamkajšnje osnovne šole.

Na poti proti Skradu, na cesti nad Vrbovskim so si borci ogledali položaje, iz katerih so pred 26 leti napadali močno utrjeno ustaško-nemško postojanko v Vrbovskem. Postanek je bil kratak, in že so se odpeljali naprej proti Delnicam. Toda v Skradu so se spet morali ustaviti. Bivše borce so pričakali tamkajšnji vaščani, predstavniki organizacije Zveze borcev in mladina. Spet so sledili pozdravni govori, pristrčnost, stiski rok in tople besede.

Skoda, resnično škoda, ker ni bilo več časa in ker se je kolona morala držati programa. Po enourni slikoviti vožnji po asfaltirani cesti in skozi nepregledne gozdove so se borci pripeljali v Delnice in pred motelom izstopili. Borce je pričakala godba na

pihala, transparenti, zastave in množica ljudi, ki so nestrpno pričakovali borce »Ljubljanske« brigade. Izreden in nepozaben vtis so naredili živopisno oblečeni pionirji in pionirke Osnovne šole I. G. Kovačiča s svojimi pionirskimi prapori, kapami in rdečimi rutkami. To je bil sprejem, ki je daleč presegal pričakovanja gostov in ki se lahko samo primerja s sprejemom, kakršnega so ta istim borcem pripravili Ljubljanci maja leta 1945 ob osvoboditvi Ljubljane. Besede dobrodošlice je izrekel predsednik občinske organizacije ZB Delnice tovariš Murvin Ivan, zahvalil pa se mu je bivši komandant Ljubljanske udarne brigade general in narodni heroj tovariš Franci Rojšek-Jaka.

Po pozdravih, igranju godbe in pionirskih recitacijah, so si borci »Ljubljanske« in hrvaških partizanskih enot segali v roke in se pomešali med seboj, pionirke in pionirji pa so gostom podarili nageljne in svečana vabila s programom obiska.

Stari znanci in vojni tovariši so takoj našli skupen jezik. Toda vse bolj so govorile njihove oči, v katerih se je sem in tja utrnula solza veselja ob srečanju s preživlimi in solza ob spominu na tiste, ki so v težki in krvavi borbi dali svoja dragocena življenja. Po sprejemu so borci v spremstvu hrvaških sotovarišev odšli in se razporedili nekateri v hotel, drugi pa so ostali v motelu Delnice, kjer jih je čakalo kosilo.

Popoldne so borci »Ljubljanske« brigade izkoristili za ogled Mrkoplja in položajev okrog Sungera, kjer je imela brigada izredno težke in hude boje z ustaši in Nemci in kjer so v času vojne prestajali najtežje preizkušnje. Za razgovore z domačini pri katerih so borci med vojno stanovali skoraj ni bilo časa. Pričelo se je nočiti in morali so se vrniti v Delnice. Po vrnitvi in večerji, ki je potekala v pristrčnem vzdušju in veselju, so gosti odšli v Radnički dom. Tu je bil namreč napovedan partizanski miting, na katerega so opozarjali posebni lepaki že nekaj dni prej. Bivši borci, vaščani, mladina in gosti, so dom napolnili do zadnjega kotička. Program se je pričel točno ob 20. uri.

Zaigrala je godba na pihala, za njo pa je miting pričel z govorom predsednika mestnega odbora Zveze borcev Delnice Ivan Pleše. V svojem govoru je tov. Pleše orisal borbeno pot in prispevek 10. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade, ki je v sklopu 18. divizije in na ukaz Vrhovnega štaba, konec 1943 leta prispela na pomoč hrvaškim partizanskim enotam in se v nemogočih pogojih držala na področju Gorskoga Kotara štiri mesece. Govornika so prisotni večkrat prekinjali z aplavzi in s tem vedno znova izražali veselje in zahvalnost namenjeno borcem »Ljubljanske« brigade.

Na besede dobrodošlice je odgovoril bivši politkomisar »Ljubljanske« brigade, narodni heroj in predsednik Glavnega odbora ZB NOV Slovenije Janko Rudolf. V svojem klenem in večkrat od aplavzov prekinjenem govoru se je tovariš Janko Rudolf v imenu vseh borcev najpristnejše zahvalil za tople in pristrčen sprejem, ki je vse globoko ganil in ki je presegal pričakovanja. V svojem govoru je poudaril, da bodo borci »Ljubljanske« v prihodnje bolj kot doslej vzdrževali stike z borčevskimi organizacijami bratskega Gorskoga Kotarja in gojili vse tisto, kar je bilo doseženo v najtežjih časih in preizkušnjah v času bivanja na področju Gorskoga Kotarja pozimi 1943 do 1944. leta.

Kraj govora tovariša Janka so prisotni pozdravili z burnim aplavzom, pionirji Osnovne šole I. G. Kovačiča pa so mu izročili šopek cvetja. Tov. Janko je tedaj pionirjem izročil darilo: kinoprojektor s slikami, ki prikazuje

»Ljubljansko« v času borb v Gorskem Kotaru in zavitek knjig.

Sledil je pester in bogat kulturni program; pionirske in mladinske recitacije, godba na pihala, mladinska harmonikaška šola iz Delnic in pevski zbor. Točke na odru so si sledile izmenoma, v njih pa so sodelovali tudi bivši borci »Ljubljanske« brigade. Nastopili so Bojan Adamič, Konrad Orožim, Vladoša Simčič-Tiranova in Marčelo Ostaševski, tovariš Oki pa je iz svojega »dnevnika partizana« v srbohrvaščini prebral odlomek, ki se je nanašal na najtežje trenutke preizkušnje in borb ter povezanosti ljudstva Gorskoga Kotarja z borci »Ljubljanske« brigade.

Mitingu je sledila zabava s plesom, ki pa je bila v prvi vrsti namenjena mladini Delnic. Borci so se skupaj z njimi nekajkrat zavrteli, pa so odšli k počitku. Naslednji dan, nedelja, 5. oktobra, je bil namenjen obisku grobišča in polaganju vencev na pokopališču v Delnicah. V grupi in s praporom »Ljubljanske«, ki ga je nosil tov. Milan Juričev-Jugov, so se borci napotili na pokopališče. Na skupni, lepo urejeni grobnici, ki jo urejuje in skrbi za njo delniška mladina in v kateri je pokopanih 51 borcev je bil tale napis:

»Ovdje je sahranjen 51 neznan borac 13 Primorsko-Goranske 43 Istarske divizije i Ljubljanske brigade koji su dali svoje živote u nesebičnoj borbi od 1941—1945 za oslobodjenje naših naroda«

in pripis v verzih:
»Ako ti suze pomute vid
i rane potamne lice
ne traži majko groba moga
slobodna zemlja živi je lik
života sina tvoga«

Jure Kaštelan
Poleg skupne grobnice se je nahajal še en prav tako lepo oskrbovan grob za napisom:

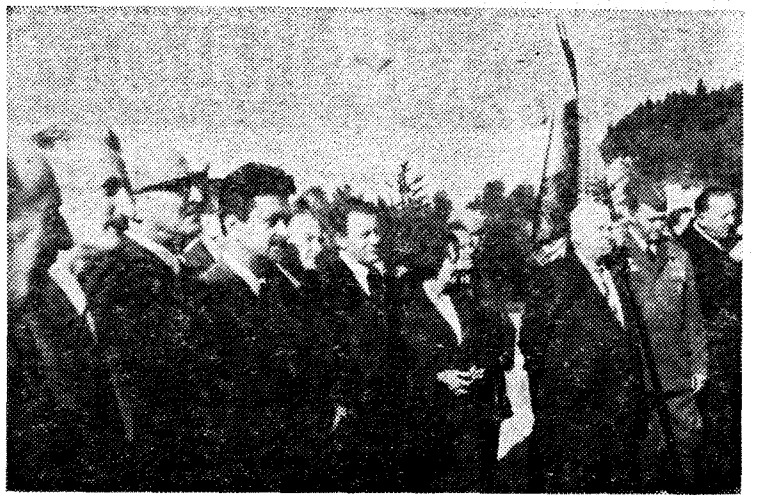
»Fatur K. vodnik, roj. 30. IX. 1917.
Zalog. Ljubljana.
Padel 29. I. 1944 v borbi na Jelenju«

Borci so se molče zazrli v gomili in nad njimi sklonjen brigadni prapor, ki je podrtelval v Milanovih rokah. To je bilo srečanje, obisk padlim, katerim ni bilo dano, da bi se vrnili nazaj v Slovenijo in doživeli svobodo, za katero so odšli v boj. Ostali so tukaj v Gorskem Kotarju, katerega so ljubili in se zanj borili prav tako kot za svojo domačo zemljo Slovenijo.

Borci so položili vence in sem ter tje je bilo slišati osamljen šepet, kot v strahu, da ne bi koga mrtvih junakov zbudili iz sna. Po polaganju vencev in slovesu od mrtvih tovarišev, je »Ljubljanska karavana« kot so jo pričeli imenovati tovariši iz Delnic, odpotovala proti Lokvam in se zaustavila pred tamkajšnjo šolo.

Borce je pozdravil gost špalir mladine in vaščanov s predstavniki družbenopolitičnih organizacij na čelu. Pionirke in pionirji s svojimi rdečimi rutami okrog vratu so obstopili svoje goste, predsednik Zveze borcev Lokve, ki se je sam boril v teh krajih, pa je v svojem pozdravu spregovoril tudi o tem, v kakšnih razmerah in s kakšnimi cilji je »Ljubljanska« bila poslana na področje Gorskoga Kotarja in kakšne uspehe je žela v tej borbi. Podrobno je opisal njen prispevek, ki ga je imela ne samo v času, ko se je nahajala na tem področju, ampak tudi pozneje, ko je nanjo v južni del ostal le še spomin, ki je še danes ohranjen.

Ljudje in predstavniki Lokev so prav tako kot v drugih krajih za borce imeli pripravljena še druga presenečenja, ki pa jih niso mogli uresničiti. Gosti so zaradi pomanjkanja časa in ker so imeli v svojem programu še ogled Vrat in Fužin, niso mogli zadrževati. Samo zahvalili so se jim z objubo, da se bodo še vrnili in se z njimi pogovorili o vseh tistih stvareh, ki so še vedno prisotne tako med borci na eni, ko vaščani na drugi strani. Ob vzkl-



Sprejem v Vrbovskem

kih »vrnite se kmalu« so se borci poslovili od prijaznih ljudi in se odpeljali proti Fužinam.

Mnogi med njimi že 26 let, kolikor je minilo od takrat, ko so se po več kot meter debeli snežni odeji vrnili z brigado nazaj v Slovenijo, niso bili v teh krajih. Nestrpnost med borci je z vsakim hipom naraščala, kajti bližali so se kremen, v katerih so prebivali največ časa in na katere jih vežejo najlepši spomini. Najlepši zato, ker so v teh krajih med vojno prebivali ljudje, ki so največ pretrpeli in ki so bili v svoji prizrženosti narodno-osvobodilni borbi in še posebej partizanom »Ljubljanske« brigade zvesti do kraja. To so bila področja in kraji, ki so bili po osvoboditvi Gorskoga Kotara na meji osvobojenega ozemlja v smeri proti Reki in Sušaku ter drugim sovražnim okupatorskim postojankam, od koder je sovražnik vsakodnevno napadal in kjer je »Ljubljanska« nemajmno in čvrsto branila osvobojeno ozemlje, ljudi in njihovo imetje.

Nestrpnost je bila poplačana v Fužinah. Ko so borci zapustili svoja vozila, njihove noge niso stopile na gola tla, ampak na iz cvetja narejeno preprogo. Cvetje, s katerimi so se fužinske pionirke in pionirji zasuli svoje goste, je iz mladih nežnih rok kar deževalo. Tudi pozdravne besede dobrodošlice, ki jih je izrekel tovariš Ivica, so se mešale s cvetjem, pozdravi in vprašanji vaščanov, ki so z njimi zasuli svoje goste. Tu sprejem ni bil in ni mogel biti več tako uraden, kajti vaščani in tudi borci niso več mogli brzdati svojih čustev. Med ljudmi je vrelo in niso se mogli umiriti. Iz množice je za Ivico pred spomenik stopil prvi predsednik ljudskega odbora Fužin in obudil spomine na dneve, ko je kot predsednik po prostranih gozdovih okrog Benkovca, Vrat in Fužin zbral nad sto mrtvih borcev — partizanov »Ljubljanske« brigade in jih pokopal. Jokal je, jokali pa so tudi drugi. Oglasil se je še neki drug hrvaški partizan, ki je pokopal ostanke petih borcev, štiri tovariše in eno tovarišico, ki so padli in ki so jih mrtve požrli volkovi. Tudi ti so bili borci »Ljubljanske«.

Vaščani so borce zasuli z vprašanji: »Kje so Meta, Ivanka, Micka, kje je Mirko in drugi?« Micka, ki je bila med prisotnimi, je spoznala prijazno ženo iz Fužin, ki je spraševala zanjo. Gledali sta se, nato pa spoznali in objeli... Micka je žinici pojasnila, da sta Meta in Ivanka še živi, le Mirka ni več...

Čas je hitro potekal in na zakusko, ki so jo gostom pripravili vaščani, so vsi pozabili. Za kozarec vina, ki so ga borcem pripravili, ni bilo časa.

V avtobuse so poleg borcev vstopili še domačini in se z njimi skupaj odpeljali na Benkovac, kjer je pred 26 leti »Ljubljanska« brigada bojevala najtežje borbe in kjer je sovražnika nešteto krat poglala v beg.

Na Benkovcu niso bile izgovorene uradne pozdravne besede in jih tudi ni bilo potrebno. Tu borci niso potrebovali predstavljati mladim. Tod so še danes samo starejši ljudje, ljudje, ki se jim iz ozbrazov čita zgodovina.

Stara ženica, ki jo je Jugov ob srečanju vzdignil v zrak, ga je pobožala po licu in rekla: »Sine, dragi sine, stječaš li se onih poslednjih krumpira i one strašne

zime?« — Hotela se je slikati z njim in ne samo z njim — z vsemi.

Gaber je med domačimi spoznal Vidas Josipa, ki je takrat na začetku 1944. leta imel 14 let in ki je prostovoljno javil za parlamentarca na pogajanjih z Nemci.

Se in še je bilo srečanj in spominov, spraševanj po tistih borcih, ki niso prišli na obisk in ogledovanje borbenih položajev.

Ob skromni, kar ob cesti pred hišo postavljeni mizi, so vaščani postavili steklenice z vinom in prigrizkom. Stekla je beseda domačnosti, svojih med svojimi, o življenju in delu in vsakdanjih skrbeh za jutrišnji dan. Besede: »Pridite šla« so izzvenele ob slovesu kot želja in občutek hkrati.

Iz Benkovca se je »karavana« odpeljala nazaj skozi Fužine na Vrata, kjer se je med vojno del časa mudil tudi štab »Ljubljanske« brigade. Ljudje so že stali ob cesti in čakali »svoje« Kranjce, kot so borce imenovali. In spet se je ponovila ista podoba, ista pristrčnost, toplina stiski rok, cvetje in objemi.

Polni globinskih in presrečnih vtisov, ki se jih z besedo ne da opisati, so se borci vrnili v Delnice, da se še enkrat ob skupnem kosilu poslovijo od svojih gostiteljev.

Izrečene so bile še poslednje besede. Besede, ki so ovrednotile pomen in smoter tega obiska, ki pa niso bile tudi poslednje besede. Ponovno vzpostavljene vezi med borčevskimi organizacijami Gorskoga Kotarja in med borci 10. slovenskenarodno osvobodilne udarne brigade »Ljubljanske« so s tem stopile v novo obdobje, v katerem bo potrebno še marsikaj narediti. Izgovorjene besede dobrodošlice in zahval niso bile same sebi namen, ampak so akcijskega pomena ne samo za pravilno ovrednotenje naše polpretekle zgodovine, temveč tudi v današnjih razmerah.

Borci »Ljubljanske« bodo od slej večkrat prihajali na obisk krajev in katerih so se med vojno borili, prav tako pa se bodo borci teh krajev iz Gorskoga Kotarja neposredno lahko seznanjali z njihovimi problemi, dosežki in z vsem tistim, kar so vsi skupaj ustvarjali v času vojne, ko so se bratsko in enotno borili proti skupnemu sovražniku.

Obisk v Gorskem Kotarju je potekel. Borci so se vrnili prek Broda na Kolpi in Kočevja v Ljubljano. S seboj so ponesli plamete in borbene pozdrave vsem borcem in še posebej borbeni Ljubljani, katere ime je nosila njihova brigada.

HINKO BRATOŽ-OKI

PRIPIS:

Stalni odbor bivših borcev »Ljubljanske« brigade ki je organiziral pohod v Gorski Kotar obžaluje, ker se tej manifestaciji bratstva in enotnosti ni odzvalo še večje število preživelih borcev, ki so se borili na tem področju. Odbor je storil vse, kar je bilo v njegovi moči, in se opravičuje vsem tistim borcem, katerim ni mogel posredovati osebnih vabil. Obžaluje, ker se na njegovo vabilo nista odzvala ne RTV ne TV-15, ki sta o pohodu bila pravočasno obveščena. Odbor ob tej priložnosti prosi vse borce »Ljubljanske«, ki še niso posredovali svojih naslovov, da to čimprej storijo, in sicer na »Stalni odbor bivših borcev 10. SNOUB »Ljubljanske« Beethovnova 10. Ljubljana.

Politični razgledi

Osupljiva je bila ugotovitev, da mora krščansko demokratska stranka (CDU) v opozicijo: po dvajsetletni vladavini v Zahodni Nemčiji. Najmočnejša zahodnonemška politična stranka, ki je dala vse tri povojne kanclerje — Adenauerja, Erharda in Kiesingerja — sicer ni vladala sama, pač pa s pomočjo Straussove krščansko-socialne stranke (CSU), ki jo imajo za bavarsko krilo CDU, potem pa še s pomočjo liberalne stranke (FDP). To so bile tako imenovane »male koalicije« (CDU-CSU-FDP). Pred tremi leti je dotlej opozicijska socialdemokratska stranka (SPD) Willyja Brandta sklenila sprejeti ponudbo, da se pridruži CDU in CSU. Nastala je »velika koalicija« CDU-CSU-SPD: za »nagrado« sta najpomembnejša predstavnika SPD Brandt in Karl Schiller dobila zelo pomembne položaje v vladi: Willy Brandt je postal podkancler in zunanji minister, ekonomist Schiller pa minister za gospodarstvo.

Kljub temu, da sta CDU in CSU dvajset let na oblasti in da se je ZRN nenehno gospodarsko (pa tudi vojaško in politično) krepila, sta stranki izgubljali glasove od volitev do volitev, medtem ko je SPD dobivala vse več glasov. Zato rezultati letošnjih volitev niso kakšno veliko presenečenje: demokrati (CDU-CSU) so dobili 46,1 odst. glasov in 242 sedežev v Bundestagu, socialisti (SPD) 42,7 odst. in 224 sedežev, liberalci 5,8 odst. in 30 sedežev, neonacisti 4,3 odst., levičarske stranke 0,6 odst. in druge stranke 0,5 odst. glasov — in nobena sedeža v zveznem parlamentu, ker je za to treba najmanj 5 odstotkov glasov.

CDU-CSU je ostala še naprej najmočnejša stranka v ZRN, vendar nima absolutne večine v parlamentu, torej ne more vladati brez pomoči druge stranke. SPD prav tako ne more sama vladati. Tako je FDP kot že tolikokrat prej spet odigrala znamenito vlogo »jezička

Konec nemške tradicije

na tehtnici«. Zaradi Brandtove in Schillerjeve politike se je vodja (in seveda stranka) liberalcev Walter Scheer sklenil povezati s SPD. Tako bo Nemčija spet dobila »malo koalicijo«, vendar prvič po vojni socialistično vlado. No, socializem Brandtove stranke je bolj v imenu kot v dejanjih, čeprav je od njegove politike pričakovati več prožnosti in več izboljšav.

Ce se še nekoliko zadržimo pri volilnih izidih, potem lahko ugotovimo tudi to, da razlike med uspehi posameznih strank niso velike (ne presegajo 3,7 odst., kolikor glasov je izgubila liberalna stranka FDP), in da so socialdemokrati letos dobili le 3,4 odst. glasov manj od krščanskih demokratov in krščanskih socialistov.

Voditelji strank so se tudi letos spopadli ob gospodarskih vprašanjih. Čedalje bolj uspešajo gospodarstvo in vse bolj rejena marka je Nemčiji in Nemcem povzročila več skrbi kot veselja. Proizvodnja v ZRN se nenehno krepi, izvoz se veča, zaloge deviz in zlata se kopičijo, plačilna bilanca je iz leta v leto aktivnejša, uvoz pa je vse manjši. Pri tem pa na primer Francija, Velika Britanija in celo ZDA ugotavljajo negativno plačilno bilanco, frank in funt izgubljata vrednost. Cene v Nemčiji rastejo, ker državljanji vse več kupujejo, večja poraba ob večjih cenah — vodi v inflacijo. Če so cene višje, delavci zahtevajo višje plače. Delodajalci to neradi store, ker morajo potem podražiti izdelke, ki jih težje izvažajo, ker niso v tolikšni meri konkurenčni z drugimi. Zato so bili demokrati (CDU-CSU) proti revalvaciji (povečanju vrednosti) marke: menili so, da bi ZRN zaradi tega hudo prizadela svoje partnerje v svetu: dražje bi izvažala in ceneje uvažala.

Takšnega stališča so bili tudi industrijski mogotci, ljudje, ki živijo od plač in pokojnin, pa seveda ne. Njim je bilo od tega, da se vrednost marke poveča. Bančniki so jim pritrdili s svoje strani: izvozeno blago bo dražje, uvozeno cenejše, cene na domačem tržišču pa se bodo stabilizirale.

Da bi preprečila spekulacije, je vlada pred volitvami zaprla banke, toda divjega kupovanja mark ni mogla preprečiti. Potem pa je posredno revalvirala marko, čeprav sta Kiesinger in Strauss prisegala, da tega ne bosta storila. Po sta storila — vendar po volitvah, ko je bilo že znano, da bo prihodnji zahodnonemški kancler Willy Brandt.

V enem dnevu so ljudje na primer kupili 500 milijonov mark. Pariteta marke in dolarja je dotlej bila 3,97 marke za 1 dolar. Toda čez nekaj dni je bilo treba dati za dolar le še 3,80 marke. To je bila neuradna revalvacija, potrjena tudi s tem, da zvezna nemška banka ni posegla vmes in kupila dolarje, da bi obdržala dotedanji kurz marke. Toda Schiller je napovedal uradno revalvacijo, ki bo še dosti večja: vrednost marke se ulegne povečati za 10 do 12 odstotkov.

Tako so se socialisti »polastili« Zvezne republike Nemčije, kakor so že prej boječe napovedovali Kiesingerjevi in Straussovi privrženci: predsednik republike Heinemann je namreč tudi socialist.

Kaj lahko pričakujemo od zunanje politike nove nemške vlade? Politične tendence Willyja Brandta so znane še iz časov, ko je bil zahodnoberlinski župan, dosti jasneje pa so se pokazale v zadnjih treh letih, ko je vodil bonsko zunanjo politiko.

Brandt se zavzema predvsem za boljše odnose z Vzhodom: njegova »Ostpolitik« se nagiba k temu, da bi navezali diplomatske odnose s tistimi vzhodnoevropskimi državami, s katerimi jih še nima, da bi morebiti priznali mejo na Odri in Nisi ter pozneje tudi DE FACTO priznali obstoj NDR (DE IURE tega niti Brandt ne bo storil). Brandt je dejal, da je treba dati Nemčiji »liberalnejši videz in privlačnost, saj mora opraviti pomembnejše naloge, kot je ohranitev jalove konservativnosti«. »Ljudstvo nas je« s tem, ko nam je izkazalo tolikšno zaupanje, usmerilo na pot, ko bomo morali opustiti nesmiselne sanje in najti MODUS VIVENDI z našimi sosedi na Vzhodu.

Brandt bo še naprej nasprotoval atomski oborožitvi Zahodne Nemčije, kar bo potem, ko bo kancler, seveda odločilnega pomena. Potemtakem lahko pričakujemo od socialdemokratske vlade, da si bo prizadevala zmanjšati napetost v Evropi in da bo sodelovala pri prizadevanjih za evropsko varnost.

Zanimivo je, da so Brandtovo stranko pred volitvami podpirali tudi tam, koder tega ne bi pričakovali: tam, od koder so doslej letele hude obtožbe na račun SPD. Tako je Vzhodni Berlin pozval SPD, naj »prežene krščanske demokrate z oblasti«. Poljski in sovjetski časopisi so spodbujali SPD, naj gre v koalicijo z liberalci in sestavi »vlado, ki bi ustvarila razmere za plodne pogovore«. Zahodnonemški komunisti, ki so prej SPD zmerjali z »izdajalko«, so jo potem tudi priganjali, naj se poveže z »buržujskim« liberalci.

Lahko bi rekli, da Willy Brandt ne bo pretresel zahodnonemške politike, pač pa jo bo skušal »demokratizirati«. Za Nemčijo in sosede bo to navzlic vsemu zelo pomemben preobrat.

KOMENTATOR

Imeli smo ljudi

Albin Vatovec



V tork, 30. septembra, so v Kopru pokopali tovariša Vatoveca, upokojenega majorja. Rodil se je 20. oktobra 1922 v Vavčevju v Brkinih, kjer je končal tuji osnovni šoli in preživel otroška leta. Ko bi moral biti mobiliziran v italijansko vojsko, je pobegnil k partizanom in 27. maja 1942 postal bорец Severnoprimorskega odreda. Kasneje je bil v raznih enotah in je dosegel podporočniški čin. Ze eta 1942 so ga sprejeli v Zvezo komunistične mladine, 8. marca 1943 pa v KP. Po vojni je ostal v JLA kot aktivni oficir, leta 1965 so ga upokojili zaradi bolezni in izčrpanosti.

Od njega so se poslovili številni znanci in soborci. Zapustil je ženo in tri nedorošle otroke.

A. K.

Stanko Uršič



Pretekli teden je umrl delavec v tovarni igel v Kobariidu Stanko Uršič. Bil je star komaj 42 let, pokončala ga je zahrtna bolezen.

Komaj 16 let je bil star, ko je postal partizan. V družini je bilo devet članov, vsi so sodelovali s partizani, razen najmlajših v zibelki. Sprva se je Stanko bojeval v »soški brigadi«, nato pa je bil kurir v Benečiji.

Zapustil je ženo in dva sinova. Ni dolgo, kar je največ z lastnim delom zgradil lastno hišo, toda udobja ni mogel več dolgo uživati.

Od njega so se poslovili poleg sorodnikov zastopniki ZZB in tovarne. Naj mu bo lahka domača zemlja!

Ivan Kurinčič

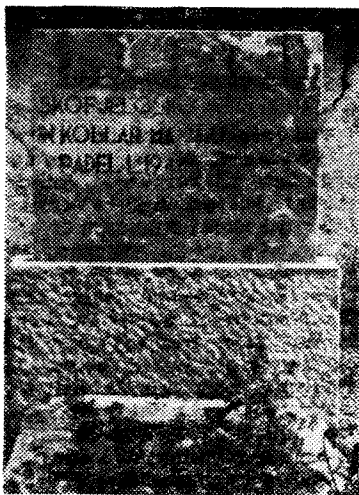
Janez Kogoj-Slemer



Med Idrijo in Bačo na Tolminskem je vkljen kosček hribovite, toda lepe slovenske zemlje. Na sredi hriba veži Sentviškogorska planota, ki je daleč naokoli obdana z vencem gora in Na jugozahodnem obronku planote se v gostem sadnem drevju skriva prijetna vasica Prapetno trdo. Obdana je s

Nova spominska obeležja v Davči in Zalem logu

V zadnjem času so v Davči in Zalem logu postavili tri nova spominska obeležja. Nemajhna za sluga za to gre tovarišici Ivani Kovač-Urški, ki je bila več let predsednica zgodovinske in spomeniške komisije pri občinskem odboru ZZB, in ki je za postavitev teh prispevala tudi denarna sredstva. Združenje borcev Davča je priskočilo na pomoč s 70 tisoč starimi dinarji, Anton Golja-Beguš iz Čašnjice pa je opravil brezplačno vsa zidarska in tehnična dela.



SPOMENIK NA POKOPALISČU V ZALEM LOGU, KJER JE POKOPANIH ŠEST BORCEV ŠKOFJELOŠKEGA ODREDA.

košatimi bukovimi in smrekovimi gozdovi. Nad vasjo, nad vsemi temi gozdovi, na razgledni točki, sameva domačija Slemer. Tu se oko napase lepoto in užije miru.

Na tej domačiji je živel Janez Kogoj-Slemer. Garal je kot kmet in nekdanji vaški mlekar ter skrbel za svojo številno družino. Bil je vzoren mož in skrben oče.

Nikoli ni živel v izobliju — pomanjkanje je bilo njegov spremljevalec, jutrišnji dan njegova skrb. Vendar vedno vever in družaben.

Janez je bil slovenski hrast, ki ga noben orkan ne premakne, srp in kladivo pa njegov simbol do zadnje ure. Kot tak je bil trn v peti fašističnem oblastem. Zato so ga preganjale in že leta 1931 strelale v zapor. Ker je ljubil svoj rod in svojo zemljo ni pasivno prenašal fašizma in tučja, ki je grabil in raznarodoval po Primorskem. Bil je aktiven bорец proti fašizmu že pred vojno.

Ni se mu bilo zato težko odločiti za pot, ko je izbruhnila vojna vihra. Bil je ves vnet, predan, vester odbornik in aktivist OF od začetka 1942. Borec ga poznamo kot človeka, ki je bil vsako uro, bodisi podnevi ali ponoči, pripravljen opraviti vsako, še tako težko in nevarno nalogo. Proti kraju vojne je postal bорец 31. divizije. Priče njegovih zaslug so odlikovanja, ki jih je prejel za delo med NOB.

Po vojni je bil odbornik občinskega ljudskega odbora Most na Soči oz. Tolmin.

Težko je najti tako vsestransko plemenitega človeka. Odlikovala ga je skromnost, neomajna poštenost in širokost. Pošten je bil do sebe in okolice, pošten do skupnosti, za katero je bil pripravljen na kakršnokoli žrtv. V svojih političnih načelih je bil čvrst. Ni ga imel sovraznika — saj nikoli nikomur žal besede ni namenil; sebičnisti ni poznal. Bil je priljubljen in vsakdo, ki ga je poznal, se je z njim rad srečal in pokramljal.

Za njegovo delo kot mlekar in bорец NOB, je zadnja leta užival zasluženo pokojnino, čeprav se vedno ob oralu in kosi.

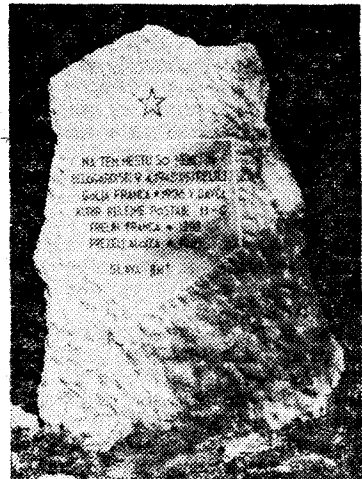
Dragi Janez, vsem tvojim prijateljem in znancem je bilo tesno pri srcu, ko smo te 26. septembra, komaj sedemdeset let starega pospremili na zadnji poti na pokopališče na Sentviški gori.

Zastave, veni in šopki rdečih rož, govor podpredsednika občinske skupščine občine Tolmin, tovariša Skoka, in žalostinke, ki ti jih je v slovo tako lepo zapel pevski zbor iz Tolmina ter veliko ljudi so pričali, da si bil človek — komunist, ki boš ostal svetel spomin in vzor, kakšen mora človek biti, kako živeti v svoji družini in med ljudmi, kako se boriti ne le zase, temveč tudi za skupnost, za lepšo prihodnost vseh ljudi.

Tebi, Janez, stisnjeno pest v zadnji pozdrav, dobri družini iskreno sožalje. E. P.



SPOMENIK DEVETNAJSTIM USTRELJENIM PARTIZANOM, KI SO BILI UJETI NA POREZNU 23. 3. 1945 IN NASLEDNJI DAN USTRELJENI V DAVČI (ZAPRAVČEM).



SPOMENIK V DAVČI PRI PODMEJACU, KI SO GA POSTAVILI V SPOMIN NA TRI DOMACINE, KI SO JIH V ČASU NARODNO-OSVOBODILNEGA BOJA USTRELILI BELOGRADISTI.

Dobro je če veste...

PRESENETLJIVO OZDRAVLJENJE.

Nekega dne pred 14 leti je nekdo na goljavah Ibarskega Kolašina tedaj 17-letna Milomirka Gaca Orlovič brezskrbno pasla ovce. Nepričakovano jo je obšla slabost, klenila so ji kolena. Padla je. Poslej ni mogla nikdar več stopiti na noge. Domov so jo morali nesti. Niso ji pomagali ne zdravniki ne zdravila ne bolnišnice ne toplice ne razne terapije. Vredno se je vračala domov žalostna, obupana. Dolgih 14 let je težala v postelji, niti ustezi se ni mogla. Nedavno je njena družina v nekem časniku prebrala novico o neki izvrsni zdravilni vodi v bližini Kosovske Mitrovice. Čeprav ni nihče v družini prav verjel v čudežno moč vode, so jo vendar nekaj dni zaporedoma nosili k temu izviru. Gaca je pila vodo, ki je nenavadno pitna in ki pospešuje tek. Po petih dnevih se je zgodil »čudež«, Gaca je — sprehonila. »Ko sem stopila v njeno spalnico«, je pripovedovala njena mati dopisni, ku »Politike«, »sem ostrmela. Niti a' nsem mogla ziniti, tako sem bila vsa zbegnana. Gaca pa se je tako radostno smejala in nenehoma ponavljala: 'Glejte, jaz hodim!' Sele tedaj sem doumela, kaj se je pravzaprav zgodilo. In to niso nikakršne sanje! To je prelepa prelepa resničnost! »Svobodno napišite,« so dejali sosedje družine Orlovič, »da je Gaca ozdravela, ker je pila vodo iz izvira pri Dubinem kršu! Naj pride sto in sto izvedencev, naj nas še tako prepričujejo o nasprotnem, nič jim ne bo pomagalo!« Verjetno vsebuje ta voda neko železovo sestavino. Ni »čudežna«, brzokone pa je zdravilna. 31-letno Milomirko ne zanima razpravljanje o vprašanju zdravilnosti te vode, ona ve samo to, da je sprehodila. To, edino to je zanjo važno!

VECKRAT ROJENI... Prebivalci otočja Mergui v Indijskem oceanu, južno od Burme, se iz dneva v dan — pomlajajo. Za pomlajevanje im ni potreben čudež; napoj mladosti. Novorojenček »dobi« namreč koj ob rojstvu šestdeset let. Poslej se pomlaja, vsako leto mlajši, tako da ima npr. triletnik že vnuke. Ko doseže število človekove starosti do ničle, ga vsi spoštujejo in ga imajo za modrega človeka. Da ne bi bil brez let, mu »podarijo« novih deset let, če priroma znova do ničle, mu navrnejo novih deset let itd. Vsakokrat, ko »dobi« človek novih deset let, se — znova rodi...

RADIOAKTIVNO ZAZNAMOVANJE KRVNICE je pokazalo, da »živijo« le-te pri odraslem človeku 120. pri normalno donošenih novorojenčkih 10 do 100, pri prežgodaj (predčasno) donošenih novorojenčkih pa 70 do 80 dni. Pri starejših dojenčkih in sta. rejših otrocih pa »živijo« krvničke tako dolgo kakor pri odraslih ljudeh.

PRVI PODATKI O POSLEDNJEM POPISU PREBIVALSTVA V ZSSR so pokazali, da je v tej državi prvič manj Rusov kot prebivalcev drugih narodnosti. 1959. leta je bilo v ZSSR 54,65% Rusov, Ukrajincev in Belorusov, po zadnjem popisu pa jih je le še 49%. Ta sprememba je posledica prirastka prebivalstva drugih narodnosti, medtem ko je pri Rusih prišlo do zastoja. V Kazahstanu, Azerbejdžanu in Turkestanu znaša prirastek prebivalca 35 na 1000 v Rusiji pa doseže ta prirastek samo 14 na 1000 prebivalcev.

MOSKI POTREBUJE POPREČNO PRIBLIZNO 13,5 KG OZIROMA 10.500 LITROV ZRAKA NA DAN, 1,25 kg hrane in 2 l vode na dan. On živi lahko brez hrane pet tednov, brez vode pet dni, brez zraka pa samo pet minut.

OZINA KERC — MED AZOVSKIM IN CRNIM MORJEM — JE NAJPLITKEJŠA MORSKA OZINA NA ZEMLJI. Dolga je 41, široka pa 4 do 15 km, globoka pa od 5 do naj. več 15 metrov. Najgloblja morska ožina na našem planetu je ožina Drake, ki veže Atlantski in Tihi ocean južno od Ognjene zemlje in severno od Antarktike; ta ožina je dolga 900, široka od 900 do 930 km, globoka pa od 2800 do 5248 m.

Okrogle in oglate

ZNASEL SE JE... Neki lovec iz Siroke Kule pri Ličkem Osiku je predal pristojnim organom, da prav veliko število volčičev in prejel tudi temu primerne velike nagrade. Nekemu njegovemu tekmeču so te nagrade jemale spanec. Počasi počasi je odkril skrivnost tega lovca. Pokazalo se je, da se nagradjeni lovec ukvarja z gojenjem volkov. Imel je kar farmo volkulj, ki su mu — v obliki volčičev — prinašale lepe nagrade...

POUCNI FILMI... Bilo je v času zadnjega filmskega festivala v Pulju. Na terasi hotela Riviera je neki naš človek psal v družbi, v kateri je bila tudi neka Francozinja. »Nikar ne psuj vprico dame!« ga je opozoril nekdo. »Saj ne razume, Francozinja je.« se je, brnil opozorjeni. »Vraga, ne razume! Psavke so edine besede, ki se jih je lahko naučila iz naših filmov!«

MARIA CALLAS NI EGOISTKA... Tako vsaj pravi ona sama v izjavi: »Nisem sebičnica in rada vidim Arija (Onassis) srečnega. Dvomim pa, da ga Jacqueline razume. Zakaj bi se drugače tako trmasto oklepala imena Jacqueline Kennedy?«

KOMISIJA ZA PREGLED FILMOV JE BILA PRESENEČENA... Vlasta Radovanović, ki je režiral film »Ko letijo golobje navzdol« je nedavno povedal: »Ker ni v »Golobih« psovanja, ker ni nagih žensk, so neki člani komisije za pregled filmov, ki odobravajo javno predvajanje filmov, mislili da gre za neki — tuj film.«

PREPREČEVALNI PRIPOMOČEK ZOPER DUSEVNE BOLEZNI... Na kongresu psihiatrov je neki psihiater dejal: »Bolnišnice za duševne bolnike bi bile na pol prazne, če bi vsako stanovanje imelo kopalnico in če bi vsaka spalnica imela zidove, skozi katere ne bi mogli prodreti zvoki radijskih in televizijskih sprejemnikov.«

PESNISTVO JE ZGUBILO PREDMET OBZALOVSANJA. Italijanski pisatelj Alberto Moravia je potožil: »Noben pesnik ne bo več pesnil o Mesecu!« Ni mu treba tožiti, saj so sodobni pesniki že tako in tako pozabili na luno!

ZENSKO SO SE VEDNO SRAMEŽ. LJIVE... Neki slovenski kulturnik je v neki družbi takole zavrnil zlobno trditev, da ženske niso več sramežljive: »Ni res! Ko sem se pred 30 leti oženil, se je moja žena sramovala, ker je nosila krilo, ki ji je segalo dva centimetra pod kolena, danes pa še vedno sramuje, ker nosi krilo, ki ji razgalja 10 centimetrov stegen, češ da je predolgo...«

NAGOTA, KI ZAKRIVA... Dr. Najdan Pašić, predsednik Sahovske zveze Srbije, je rekel o MAT-u, glasilo te zveze: »MAT gre sijajno, naklada presega pričakovanja, v kioskih pa ga zakriva — golota...« Mi živimo od seksa, ne od šaha! mi jo je zabrusil neki prodajalec časopisov.

MECEN... Predsednik prijedorske občine je pritiskal na Mladena Oljača, pisatelja in zveznega poslanca iz Prijedora s prošnjo, naj stopi k tajniku za kulturo SR Srbije Ziki Berisavljeviću in kaj ukrene glede na zahtevo, naj občina plača 5.000.000 starih din za svoje študente, ki študirajo v Beogradu. Mladen Oljača je odgovoril: »Uh, po teje vročini! Boljše bo, če bom kar jaz sam plačal to vsoto, pa bova oba imela mir, ti in jaz!« To je bilo poleti, v juljski vročini. Ko bi le imeli kaj več takih poslancev in pisateljev, ki pa bi morali, seveda, imeti toliko milijončkov, pa čeprav samo starih!

SOLZE RADOSTI IN PONOSA... Zahodnonemški radio je poizvedoval, ali bi kazalo dvigniti tečaj marke ali ne. Poizvedel je tudi pri številnih tujcih. Neki Bolgar je na začetno vprašanje odgovoril: »Nas ne tarejo take skrbi. Naša valuta je stabilna (trdna), ker njena podlaga ni zlato, marveč čebula. Kadar mi odpremo darnilnico, nas oblijejo solze radosti...«

Hitlerjev konec

(III)

Hitler je vse do marca 1944 menil, da se bodo zavezniki izkrcali v Franciji, in sicer med Seno in Loiro. Zato je poveljnikom dosti krat rekel: »Pazite na Normandijo!« Ko so se zavezniki 6. junija 1944 res izkrcali v Normandiji, je Hitler spal v svoji poletni rezidenci v Obersalzbergu. V posteljo je šel zelo pozno, zato ga ni smel nihče zbuditi, da bi mu že navsezgodaj povedal, kako so se njegove napovedi o zavezniškem izkrcanju izpolnile.

Tako je Hitler šele v zgodnjih popoldanskih urah ukazal — nihče tega ni smel storiti — naj pošlje v Normandijo tri močne oklepne divizije, ki so bile nastanjene v bližini Pariza 17. junija se je ves besen in žalosten napotil v Margival pri Soissonu, kjer je bil štab, da bi okrcal generale: »Videti je bilo, kot da bi mu zmanjkalo tiste hipnotične moči,« je pozneje povedal Speidel. »Pozdravil je na kratko in ledeno. Potem je glasno in z grenkobo v glasu povedal, kako ga boli, da so se zavezniki izkrcali.« Rommelu, ki mu je govoril o »popolni politični osamitvi Nemčije« in ki ga je prosil, naj »konča vojno,« je odvrnil, naj se »v prihodnje ne zanima za potek spopadov« z izjemo na »fronti, ki je na invazijski liniji«. Potem pa se je umaknil med debele betonske stene svojega berlinskega bunkerja.

Toda prišel je trenutek, ko se je pokazalo, da Hitlerja ne morejo zavarovati niti debeli beton-

ski zidovi. Ze avgusta 1939, preden je Nemčija napadla Poljsko, je govoril o tem, da bi ga utegnili odstraniti kakšen »kriminalec ali norec«. V odgovor na to je novembra tistega leta eksplodirala bomba, ki je bila nastavljena v dvorani Münchenske »Bürgerbräukeller«, koder so proslavljali šestnajstletnico »pivskega puca«. Se dem ljudi je ubilo, obenem pa je padel tudi ugled gestapa, ker ni mogla zavarovati Hitlerja. Pozneje je fuhrer priznal, da so nanj naredili »najmanj sedem atentatov«. Povedal pa je tudi, kako se je mogoče takšnim napadom izogniti: »... neredno živeti: hoditi peš in se voziti z avtomobilom, zmešano in nepričakovano potovati...«

Zelo verjetno je, da je bilo atentatov precej več kot sedem. Hitlerja bi najlaže spravili s sveta generali in polkovniki, se pravi vojska, ki je bila v nacistični Nemčiji edina tako organizirana sila, da bi se mu lahko uprla. Generali so bili sicer že leta in leta proti Hitlerju, vendar jim je manjkalo odločnosti. Razen tega so prenehali misliti na atentat, brž ko je nemška vojska začela nizati zmago za zmago, cele tedaj, ko se je povsem jasno pokazalo, da bo Hitler vojno le izgubil, so generali privlekli na dan stare načrte o atentatu. S tega stališča je treba obravnavati tudi atentat 20. julija 1944, ki mu prenekateri pripišejo povsem drugačen pomen in mu dajejo naravnost herojske



Hitler razpravlja z Göringom, Doenitzom in Keitlom o obrambnih načrtih.

razsežnosti. Kot rečeno: nemški generali bi lahko opravili s Hitlerjem še pred začetkom druge svetovne vojne in s tem vojno preprečili, pa si tega niso upali.

Vodja julijske zarote (1944) je bil mlad katoliški aristokrat z Würtemberskega, sedemintridesletni polkovnik Claus Schenk von Stauffenberg, ki je v severni Afriki izgubil roko in oko.

26. decembra 1943 je von Stauffenberg priletel v Rastenberg, v torbi pa je imel tempirano bombu, ki jo je nameraval pustiti v Hitlerjevem »volčjem brlogu«. Toda »Wolfschanze« je bil prazen, ker je bil fuhrer odšel v Obersalzberg. Stauffenberg je poskusil še 11. in 15. julija, toda obakrat zaman. Kazno je bilo, da Hitler sluti, kaj mu pripravljajo. Toda 20. julija 1944 je bomba le eksplodirala v »Gästbaracke«: eksplozija je bila tako huda, da je izmed 24 ljudi ubila štiri, drugi pa so bili ranjeni. Hitlerju je rešila življenje debela noga mize za zemljevide. Osmodilo mu je lase, opraskalo po desni nogi, desno roko je imel nekaj časa paralizirano, tram, ki je padel s stropa, pa ga je poškodoval po hrbtu. Keitel, ki mu ni skrivilo niti lasu, je prvi pomagal Hitlerju in izvlekel ga je iz ruševin. Dve uri kasneje (ob treh popoldne) je Hitler že sprejel Mussolinija, ki ga je prišel ob-

skat iz Italije. Rekel mu je: »Uničil bom te izdajalce z ženami in otroki vred.« To besedo je držal: pobiti je dal dva tisoč oficirjev in skoraj toliko civilistov. Rommel je moral narediti samomor, če se je hotel izogniti sramotnemu procesu in če je hotel rešiti družino.

Hitler je ukazal ukrepati po hitrem postopku: nikakršnih vojaških sodišč, marveč zloglasna ljudska sodišča. Obtoženi se niso smeli predolgo zagovarjati, sodišče je moralo bliskovito ukrepati. Dve uri po obsodbi je moral biti obsojenec usmrčen... Hitler je vsak večer gledal filmske posnetke eksekucij.

Srditemu besu je kmalu sledila potrlost. »Vsi so me izdali. Zaskrbljen sem... Če se mi kaj zgodi, bo Nemčija brez voditelja. Nisam naslednika. Göring je izgubil naklonjenost ljudstva, Himmlerja pa ne bi sprejela stranaka... ožemite mi možgane in povejte mi, kdo bi lahko bil moj naslednik,« je govoril tajnici.

Še pred koncem leta 1944 se je vojna razširila na nemško ozemlje: 11. septembra so ameriški vojniki stopili čez nemško mejo pri Trieru, čez mesec dni pa so sovjetski vojniki vkorakali v Vzhodno Prusijo. Hitlerjevo telesno počutje je bilo odraz dogajanja na bojišču. Bil je čedalje slabši: leva stran telesa se mu je tresla, zlasti roka in noga. Po atentatu 20. julija 1944 se je še bolj tresel, tako da je po navadi levo nogo pritisnil ob mizo, levico pa si e krotil z desnico. Mnenja o njegovi boleznii so različna: nekateri menijo, da je imel Parkinsonovo bolezen, nekateri, da je šlo za znamenja terciarnega sifilisa, nekateri, da je bil histeričen. Mogoče ga je zastrupil njegov mazaški osebni zdravnik Morell, ki ga je že od leta 1936 pital s tabletami, v katerih je bil strihnin. Novembra 1944, ko se je iz Rastenburga selil v Berlin, ga je napadel bronhitis in nekaj časa je bil ob glas.

Keitel je izpovedal v Nürnbergu: »Nekaj dni je moral ležati. Vendar je vstajal, da bi sprejel dnevno poročilo, in nikogar ni pustil v sobo, dokler ni bil povsem obleden.« Osem dni ni mogel govoriti, takda je ukazal za ofenzivo v Ardenih čedalje na listke. Bil je upognjen, bledega in zabuhlega obraza, leva roka mu je sunkovito trzala, ko pa je hodil, je levo nogo vlekkel za seboj. Rahlo je cinal z glavo, oči so se mu neodločno lesketale, vendar je bil v njih takšen sijaj, da je bilo ljudi okoli njega strah.

(Nadaljevanje prihodnjico)

Hitlerjev nečak — ameriški heroj

Posebno v revolucijah se pogosto zgodi, da se celo bližnji sorodniki bojujejo na dveh straneh. Redkeje se to zgodi, ko gre za »meddržavne vojne«.

Le malo ljudi ve, da je imel znani Adolf Hitler polbrata Alojza, ki se je prvič oženil z Američanko. Leta 1911 mu je rodila sina Vilija. Alojz Hitler je živel do konca vojne v Berlinu in vodil kavarno, čeprav je bil njegov polbrat vsemogočni vodja tretjega rajha. Ze to kaže, da odnosi med njima niso bili najboljši, da jih je preveval hlad. Za kakšne večje izraze nesoglasja do polbratove dejavnosti se Alojz Hitler iz razumljivih razlogov ni upal odločiti.

Alojzov sin Vili pa je rasel in rasel. Kot petintridesetletnik je leta 1936 obiskal svojega uspešnega strica v njegovem uradu v Berlinu. Ob tej priložnosti sta se strahovito sprla, bolj po »sorodniški liniji kot pa dva človeka, ki se ne strinjata. Adolf je nečaku ukazal, naj nemudoma izgine iz Nemčije, da ne bi delal sramote voditelju. Nečak ga je rade volje ubogal in jo nemudoma odkuril v domovino svoje matere. Adolf mu je tudi ukazal, da mora tam nemudoma prevzeti drugačni priimek. Toda Vili se je zarekel že pri stricu, da tega ne bo naredil.

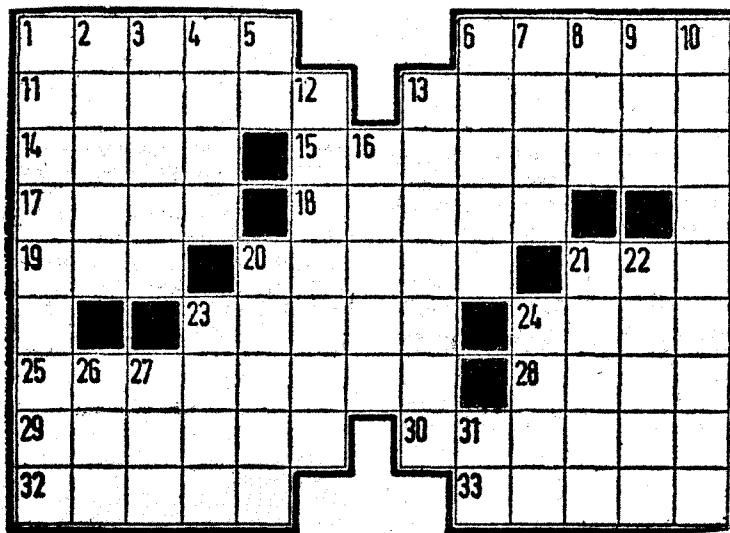
Leta 1941 je Vili Hitler hotel tudi z dejanji pokazati, da se ne strinja s stricovo politiko, zato je prostovoljno vstopil v ameriško vojsko. Dodelili so ga v mornariško pehoto in do demobilizacije je postal podoficer. Kot tak je najbrž z dejanji tudi učinkovito kazal, kako sovraži nacizem kot gibanje, čeprav le-tega vodi njegov stric. Priljučil si je polne prsi odlikovanj, med njimi tudi najvišja za hrabrost.

Potem ko se je vojna končala, je prišel Vili Hitler v Hamburg obiskat očeta. Ta je namreč leta 1945, ko so začele padati na Berlin sovjetske granate, pobegnil v Hamburg skupaj z drugo ženo. Tam je že proti koncu 1945 spremenil priimek Hitler v Hiler. Podobno so naredili tudi drugi firerjevji sorodniki z enakim priimkom. Preveč nerodno jim je bilo zaradi slavnega Adolfa, ki se je predvsem odlikoval s strahotnimi zločini in neumnim vodenjem države

in vojne. Le Vili, ameriški heroj, je vztrajal pri svoji trmi in primka ni nikoli spremenil, da bi pokazal, kako sorodniške vezi ne pomenijo da se strinjaš z nekom za vsako ceno.

Vili pa je bil le Nemec in se je kaj kmalu oženil z rojakinjo, nato pa se je z njo vrnil v Ameriko. Oče Alojz pa je leta 1956 umrl v Hamburgu.

Križanka št. 5



Vodoravno: 1. naslov Jurčičeve pripovedke 6. stegna 11. vrhnja plast kože ali sluznice 13. gospod (tujka) 14. levi pritok veletoka Ind v zahodnem Pakistanu 15. naša najvišja šolska ustanova, 17. slaba človeška lastnost 18. potem, nato 19. ljubkovalno moško ime 20. natekanje 21. številko 23. držaj 24. ime slov. pesnika Župančiča 25. naslov revije, ki obravnava probleme naših žen 28. indijska ženska obleka 29. vrsta tiska 30. kemični element 32. domača slaščica 33. ime funkcionarja med NOB in sedanjega predsednika ZIS Ribičiča

Navpično: 1. priimek partizanskega pesnika Kajuha, ki so mu pravkar odkrili spomenik v njegovem rojstnem kraju Šoštanju

(Karel) 2. izraz za modni krik ženskih oblek, ki je bil posebno lani aktualen 3. svetovno znano letovišče na polotoku Floridi (ZDA) 4. ognjenik na Siciliji 5. nikalnica 6. taborišče na prostem 7. pripadnik politične stranke v stari Rusiji 8. kratica zagrebske tovarne perila 9. rezanje 10. zgodovinska pokrajina v Španiji 12. priimek partizanskega zdravnika Igorja, ki se je med prvimi udeležil NOV (dr. Pavel) 13. sovjetski politik in državnik (Anastas) 16. židovski prerok proti koncu vladavine kralja Davida 20. majhen nož 21. pričetek tekme 22. kemični element 23. star izraz za plug (množ.) 24. konice 26. etiopski plemič 27. ovrata ruta 31. kem. znak za američij.

»TV 15« izhaja vsak teden - izdaja ga Predsedstvo Zvezeorcev NOV Slovenije - Zavod »Boreca« Ljubljana. Beethovenova 10 - Tisk in knjižni CGF »DELO« Ljubljana. - Pomisli na 1 - List ureja uredniški odbor - Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din - Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N par Za tuzemstvo stane »TV 15« 30 N-din - Naročnino pošljite na naslov Uprava »TV 15« Ljubljana. Beethovenova 10. pritrilje, p. predal 598. Kl ali na čekovni račun pri Narodni banki 501.8-29 - Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313 uprava 22-607 - Rokopisov ne vračamo